

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Metody a cíle nácviku vypravování na 1. stupni základní školy

Autor diplomové práce: Pavla Schneiderová, NŠ - TV

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Milan David

**UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA, ČESKÉ
BUDĚJOVICE**

**FACULTY OF PEDAGOGY
DEPARTMENTS OF CZECH STUDIES**

Methods and aims of narration training at the primary school

Author: Pavla Schneiderová

Supervisor: Mgr. Milan David

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Metody a cíle nácviku vypravování na 1. stupni základní školy vypracovala samostatně za použití uvedené literatury.

V Českých Budějovicích dne 15. dubna 2008

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Milanu Davidovi za odborné vedení diplomové práce, za jeho rady a připomínky. Zároveň děkuji Mgr. Vendule Půtové za anglický překlad anotace.

ANOTACE:

Diplomová práce je zaměřena na metody a cíle nácviku vypravování na 1. stupni základní školy. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Práce se také zabývá rozbory vybraných učebnic českého jazyka a slohu, podle kterých se vyučuje na 1. stupni ZŠ.

Praktická část zobrazuje výsledky výzkumu prováděného na základních školách. Hodnocení vychází ze slohových cvičení a ze slohových prací. Součástí práce jsou přehledné tabulky, graf a přílohový materiál.

Annotation:

This diploma work is specialized on methods and aims of narration training at the primary school. It is divided into theoretical and practical part.

The thesis also deals with analysis of chosen textbooks of czech language and composition, which are used for teaching at the primary school.

Practical part shows results of the research made at basic schools. Evaluation results from the composition exercises and composition works on particular topic. The work is documented with graphic and attached materials.

OBSAH:

Úvod	8
1. STYLISTIKA A STYL	
1.1 Stylistika a styl	10
1.2 Nejdůležitější aspekt ve vyučování slohu	13
1.3 Slohový postup a útvar	15
1.4 Slohové útvary postupu vyprávěcího	17
1.5 Vyučování slohu v minulosti	19
2. DIDAKTICKÝ ROZBOR PROBLEMATIKY Z HLEDISKA	
1. STUPNĚ ZŠ	
2.1 Návčik reprodukce	24
2.2 Práce s osnovou	27
2.3 Stylizace nadpisu	28
2.4 Návčik vypravování	28
2.5 Oprava žákovských projevů	30
3. ROZBOR PROBLEMATIKY VYPRAVOVÁNÍ V UČEBNICÍCH	
ČESKÉHO JAZYKA PRO 1. STUPEŇ ZŠ	
3.1 Rozbor slohové části učebnic českého jazyka nakladatelství SPN	33
3.1.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ	34
3.1.2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ	36
3.1.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ	39
3.1.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ	42
3.2 Rozbor slohové části učebnic ČJ nakladatelství ALTER	44
3.2.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ	44
3.2.2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ	44
3.2.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ	46
3.2.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ	50

3.3 Rozbor slohové části učebnic nakladatelství DIDAKTIS	52
3.3.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ	52
3.3.2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ	53
3.3.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ	54
3.3.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ	56
4. SITUACE PÍSEMNÉHO PROJEVU ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ	
4.1 Slohová cvičení v testu pro 3. až 5. ročník ZŠ	59
4.2 Rozbor slohových prací žáků 4. a 5. ročníku ZŠ	71
5. NÁZORY UČITELŮ NA ŠVP A RVP ZV FORMOU DOTAZNÍKU	
5.1 Současné vzdělávací programy	82
5.2 Rozbor dotazníků pro učitele ZŠ	82
Závěr	85
Seznam použité literatury	86
Seznam příloh	88
Přílohy	89

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou nácviku vypravování na 1. stupni ZŠ. Tvoří ji pět kapitol. Celá práce se zaměřuje na postupy, které jsou používány při nácviku vypravování.

Úvodní kapitola podává odborný výklad stylistické problematiky.

Druhá kapitola se týká didaktického rozboru problematiky z hlediska 1. stupně základní školy.

Třetí kapitola podává rozbor vybraných učebnic českého jazyka pro 1. stupeň základní školy.

Čtvrtá kapitola zahrnuje výsledky testů pro žáky 3., 4. a 5. ročníku a pátá kapitola se zabývá vyhodnocením dotazníků, které se týkají RVP ZV a ŠVP. Dotazníky byly vyplněny učiteli základních škol.

1. STYLISTIKA A STYL

1.1 Stylistika a styl

Stylistika

Stylistika je jazykovědná disciplína, která studuje jazykové projevy a na základě analýzy jednotlivých textů dochází k zobecnění zákonitostí stylizace jazykových projevů. Její poznatky se v jazykové výchově využívají k dosažení praktického cíle výuky – slohově vytríbeného vyjadřování ústního i písemného. Způsob výstavby jazykového projevu, tj. způsob zpracování obsahu a využití jazykových prostředků, nazýváme sloh (styl). Sloh dává projevu jednotný a charakteristický ráz. Projevuje se ve výběru jednotlivých prostředků, které jsou v projevu užity, a v jejich uspořádání v celek. Po stránce jazykové závisí slohová vytríbenost zejména na vhodném výběru slov, na plynulé stavbě vět a na jejich spojení v souvislý text. Stylistika navazuje na soubor výrazových prostředků jednotlivých jazykových rovin, nutná je orientace v jejich struktuře a vzájemných vztazích, zejména je nezbytná dokonalá znalost spisovného jazyka a jeho hranic ve vztahu k útvarům nespisovným, znalost odrazu historického vývoje jazyka v jeho stavu současném. To vede k tomu, že se teoretická stylistika zařazuje až na závěr studia lingvistiky.

V praxi se učíme vytvořit souvislé texty, které odpovídají situaci a cíli promluvy (tj. stylizovat jazykové projevy) od dětství, slohové vyučování tvoří součást výuky češtině už od počátku školní docházky. Z tohoto hlediska můžeme stylistiku chápat i jako vědu o užívání jazykových prostředků v řeči. Dále se vytváří praktická stylistika učící stylizaci textů, především věcných.

Moderní stylistika byla od počátku, na přelomu 19. a 20. století, disciplínou pomezí, která se snažila hledat své hranice v rámci v té době již konstituovaných filologických disciplín. Rozvoj věd studujících jazyk a další komunikační systémy v poslední době vede k tomu, že stylistika své hranice neupřesňuje, ale spíše ztrácí.

„Stylistika je vědní disciplína, která vychází ze zkoumání konkrétních textů, komunikátů. Na počátku (moderní stylistika vzniká až ve 20. století) byla proto chápána jen jako disciplína „řečová“ a pochybovalo se o možnosti postihnout obecné zákonitosti stylu na úrovni jazyka. Tento pohled dodnes nebyl zcela opuštěn. Při svém zkoumání tato věda vychází z jednotlivých komunikátů, kdežto jazykovědná stylistika vychází z komunikátů verbálních.“¹

Styl

„Slovo styl znamená v nejobecnějším vymezení „vnější jednotný ráz uměleckého díla, člověka, doby.“ Styl vzniká jako výběr a uspořádání jednotek v jakékoli oblasti lidské činnosti, utváří se záměrnou aktivitou tvůrčího subjektu (autora, produktora) a je různou mírou ovlivňován okolnostmi vzniku a cílem, jemuž má výsledek stylizačního procesu sloužit.“²

Tento obecný význam vznikl z původního významu slova “styl“ souvisejícího s řeckým výrazem “stýlos“, názvem nástroje, kterým se vyrýval text na voskové destičce. V přeneseném významu znamená styl soubor individuálních vlastností vyjádření. Od 17. století se výrazu užívá i v jiných souvislostech. Například s díly hudebními, postupně také výtvarnými a v 19. století se dále styl zobecňuje.

„Jazykový styl je způsob cílevědomého výběru a uspořádání (organizování) jazykových prostředků, který se uplatňuje při genezi textu. V hotovém komunikátu se pak projevuje jako princip organizace jazykových jednotek, který z částí a jednotlivostí tvoří jednotu vyhovující komunikačnímu záměru autora. V textu existuje v souvislosti s jeho obsahovou stránkou, z důvodů výzkumných i didaktických se však při rozborech stylu můžeme soustředit jen na složku výrazovou.“³

Styl se sestavuje až v rámci určitého komunikátu, nikoli pouhým sečtením, ale až vzájemným propojováním výrazových prostředků. Na úrovni jazyka existuje pro vyjádření nejšířěji pojatého cíle komunikace, např. pro vyjádření věcnosti a naléhavosti informace, pro vyjádření vztahu k příjemci, spontánnosti sdělování, emocionálnosti apod.

¹ Čechová, M. a kol. – Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 17

² Čechová, M. a kol. - Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 17

³ Čechová, M. a kol. - Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 17

Styl tedy můžeme realizovat a rozvíjet až v rámci určitého komunikátu, tj. až spojením výrazových prostředků, na úrovni jazyka existuje však inventář možností pro

vyjádření některých slohových hodnot (např. pro vyjádření vztahu k posluchači, či pro vyjádření spontánnosti při vzniku textu, intimnosti promluvy, emociálnosti sdělení atd.). Prvky, pomocí nichž se text stylově aktivizuje, označujeme jako stylémy. Tyto stylově aktivní prvky jednotlivých plánů jazyka se uplatňují vedle vlastní pojmové náplně výrazového prostředku, tj. slovo, tvar slova a syntaktická konstrukce.

Soustava stylémů tvoří paradigmaticku stylistiky. Z tohoto hlediska rozlišujeme prostředky stylově neutrální a stylově příznakové. Syntagmatiku stylistiky tvoří zákonitosti spojování výrazových jednotek do uceleného textu, který vnímatel přijímá jako stylově jednotný.

Lidé mají rozdílné osobní vlastnosti a schopnosti, různé znalosti a zkušenosti a také zájmy. To vše se samozřejmě projevuje v jejich chování a v řeči. Způsob vyjadřování lidí se liší často velmi výrazně, někdo má chudou slovní zásobu, jiný bohatou, někdo se vyjadřuje holými větami, jiný obrazně. Styl příznačný pro tyto jazykové projevy jednotlivce, jednoho autora, nazýváme individuální (osobní) styl.

„Styl textu se rozvíjí a ustaluje postupně, jak text narůstá. Stylovou hodnotu výrazového prostředku můžeme proto přesně hodnotit jen zřetelem na celek sdělení, třebaže její základ tkví už ve slově nebo tvaru. Při stručných školních rozhovorech pracujeme s menšími úseky textu, někdy i jen slovy, opíráme se však přitom o zkušenost s nejrůznějšími komunikáty, kterou si jedinec ve svém mateřském jazyce vytváří od dětství.“⁴

⁴ Čechová, M. a kol. – Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 17

1.2 Nejdůležitější aspekt vyučování slohu

„Jedna ze základních vlastností učitele českého jazyka je komunikační schopnost. Přitom komunikační činnost jako společenský jev, jako společenský druh duševní činnosti, je vázána na autora projevu (mluvčího/pisatele), je založena na nějaké motivaci, sleduje jistý cíl, její podoba je spoluurčována postoji, schopnostmi a zvyky subjektu; pro realizaci komunikačního záměru má význam adresát (posluchač, čtenář). Důležitým faktorem komunikačního dění je sám komunikát.“⁵

Jeden z nejdůležitějších aspektů je přizpůsobení výuky věku žáků. Někdy se prvky současného vyučování slohu objevují už v 1. ročníku ZŠ. Dbá se tu hlavně o vyjadřování žáků na úrovni věty i v rozsahu souvětí. V dalších ročnících se výuka přizpůsobuje tak, že se do nácviu daného slovesného útvaru – především vypravování a popisu – nepromítá hned od začátku jeho úplná stylistická charakteristika, ale pouze ty jeho prvky, o nichž můžeme předpokládat, že je žák zvládne. Například při nácviu vypravování se soustředujeme na jeho důležité dějové prvky a na jejich časovou posloupnost.

Pokud se využívá osnovy, počítá se pouze s osnovou jednoduchou, sestavovanou v počátečním stádiu výuky především učitelem.

Při výběru témat se zaměřuje pozornost na zájmy dětí tak, aby témata usnadňovala motivaci slohového výcviku. Žáci mohou např. převyprávět děj úryvku ze své dětské knížky, scénu televizního filmu pro děti, popisovat svou oblíbenou hračku, známé místo.

Estetická výchova se opírá o estetickou hodnotu některých čítankových textů a výchozích textů v učebnicích jazyka. Zvláště ty nechápe vyučující jen jako zdroj jistých informací.

⁵ Čechová, M., Styblík, V. – Čeština a její vyučování, SPN, Praha 1998, str. 13

Důležitým příspěvkem k rozumové výchově je například již to, že vyučující řídí nácvik vyjadřování se zřetelem k cíli. Cíl musí být předem stanoven. Je rozdílné, popíše-li žák svému spolužákovi nějakou věc tak, že uvede jen její znaky, které ho

právě napadnou, někdy jde třeba jen o znak jediný, nebo popisuje-li touž věc v rámci slohového výcviku, při němž se dbá na to, aby nebyl žádný důležitý znak vynechán. Při bezděčném vyprávění se dítě nijak nestará o jeho kompozici, při nácviku ve škole je stále zmiňován nějaký postup, nějaké uspořádání určitých prvků, z počátku třeba jen časové, teprve později logické.

Důležité je využívat k rozumové výchově žáka práce s osnovou. Pro rozvoj správného myšlení žáka je určitě důležitá i práce s větou. Nácvik reprodukce rozvíjí reprodukční myšlení žáka, práce s opravou jazykového projevu přispívá k rozvíjení kritického myšlení žáka. K rozvíjení tvůrčího myšlení žáky dovede nácvik relativně samostatného projevu.

Učitel věnuje pozornost využívání jazykových prostředků nebo obsahových prvků v textech, nebo je použije jako začátek procesu nácviku, ale dá též textovým ukázkám zaznít ostatní výraznou četbou zdůrazňující estetikou hodnotu.

Estetické hledisko uplatňujeme i tehdy, vedeme-li žáka k tomu, aby svůj projev jazykový doplnil projevem výtvarným. Vždy tedy takové doporučení pečlivě zvažujeme.

Výchova etická by měla prolínat především nácvik vypravování; dbáme při něm o pravdivost nebo alespoň pravděpodobnost příběhu, který je předmětem nácviku.

1.3 Slohový postup a útvar

Slohový postup

Při tvorbě jazykového projevu si nejprve zvolíme slohový postup. Autor volí rozsah podávaných informací i jejich pojetí a rozhoduje se pro jistý model vyjádření vztahů. Jde o zcela obecné modely postupu informačního, vyprávěcího, popisného, výkladového a úvahového.

„Vyprávěcí slohový postup směřuje k vyjádření procesu, za kterého něco vzniká, děje se. Do popředí v něm vystupuje časová osa skutečné nebo fiktivní události, jež je předmětem sdělení, text je souvislý, uplatňuje se v něm zorný úhel mluvčího, a proto je i subjektivizovaný. Vyprávění se soustřeďuje na událost jedinečnou (nebo pojatou jako jedinečná). Vzniklý projev musí být koherentní a souvislý, proto se v něm užívá nejrůznějších prostředků zvyšujících vnitrotextové vazby. Jde o velmi plastický slohový postup. V jednodušší formě se uplatňuje v běžné komunikaci a v publicistice, v rozvinuté formě je základní linií epických žánrů krásné literatury, v níž je doplněn postupy jinými.“⁶

Modifikace slohových postupů

Čechová v *Současné české stylistice* uvádí, že slohové postupy jsou rámcovými modely textové výstavby. Modifikují se především podle stylu textu, v němž jsou využity. Tyto modifikace označujeme většinou terminologickými souslovími odvozenými od názvů slohových postupů (popis prostý, dynamický popis, umělecký popis, běžné vyprávění atd.). Jsou mezistupněm mezi slohovými postupy a konkrétnějšími slohovými útvary, modely textové výstavby závislými nejen na komunikačních podmínkách, vzniku textu, ale navazujícími i tradice žánrů uplatňovaných v jednotlivých komunikačních oblastech.

⁶ Čechová, M. a kol. – *Současná česká stylistika*, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 77

Modifikace vyprávěcího slohového postupu

Na základě vyprávěcího slohového postupu se konstituují vyprávění prosté (běžné), které se uplatňuje při denní komunikaci, a vyprávění umělecké. V běžném vyprávění můžeme sice pozorovat vysokou subjektivitu v podání, text však není propracovaný po kompoziční stavbě, sleduje prostou časovou linii, může mít náhodné odbočky a často mu chybí pointa. Textová i syntaktická stavba tu odpovídá podmínkám spontánní mluvené komunikace, a to i tam, kde je vyprávění, např. ve formě dopisu, napsáno. V uměleckém vyprávění je naopak kompozice velmi propracovaná, vedle prosté časové linie se využívá i rozdílů mezi časem zobrazovaného děje a časem textu, komunikát obsahuje retardační popisné pasáže, kombinuje různé dějové linie, je podán monologickou i dialogickou formou atd. Umělecké vyprávění je stálou aktualizací základní časové linie děje a jeho poetizační hodnoty poznáváme právě na pozadí vyprávění prostého. V méně rozvinuté formě se umělecké vyprávění užívá i v některých publicistických žánrech nebo v pracích populárně naučných.

Textový rozsah však není při rozhodování o běžnosti nebo uměleckosti vyprávění rozhodující. I anekdota, která nutí svou úsporností výrazu vnímatele souvislosti domýšlet, je plnou realizací vyprávěcího postupu v umělecké modifikaci. Většina epických žánrů v krásné literatuře předpokládá ovšem nejen doplnění vyprávění pasážemi popisnými a úvahovými, ale i kombinaci více vyprávěcích linií.

Slohové útvary

„Slohové útvary jsou konkrétní realizací abstraktních textových modelů. Jde o formálně i obsahově uzavřené kontextové celky, které se zformovaly v jednotlivých oblastech komunikace. Na úrovni hotových rozsáhlejších i kratších typů textů patřících do jednotlivých oblastí komunikace se užívá termínu žánr.“⁷

⁷ Čechová, M. a kol. – Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003, str. 84

Ty obvykle mívají ustálenou stavbu i rozsah, způsob kompozice složek, ustaluje se i charakter jazykové výstavby. Z hlediska slohových postupů jsou slohové útvary i

žánry sice založeny na postupu jediném, v jazykové praxi do nich ale vstupují další: výklad v odborném komunikátu je pravidelně doplňován popisem, v krásné literatuře se kombinují vyprávěcí linie s popisy různě subjektivizovanými a úseky úvahovými.

V publicistice nejsou jen žánry, založené na jediném postupu, ale také žánry složitější, například reportáž. V běžné komunikaci se prolínají linie popisné a vyprávěcí. Využívá se i postup informační, ale žánrové modely tu najdeme jen ve společenské konverzaci. Určitým modelem je i schéma dopisu, to však nemusí být uplatněno.

Slohové útvary jsou vyučovány v rámci slohové výchovy ve školách, v dospělosti jsou však uživatelé postaveni často před nutnost zvládnout útvary nové; proto stoupá zájem o praktické příručky. Předmětem výuky jsou i kratší žánry stylu uměleckého.

Počet ani charakter žánrů není stálý, mění se proměnami komunikačních potřeb a možností společnosti, a to díky kontaktům kultur. Žánry umělecké literatury studuje literární věda, v níž je dnes právě tato oblast výzkumu velmi aktuální.

1.4 Slohové útvary postupu vyprávěcího

Vypravování

Vypravování je slohový útvar založený na postupu vyprávěcím. Jeho podstatou je děj soustředěný kolem jeho hrdiny. Míra podrobností vypravování je individuální. Kratší příběhy bývají zpravidla vyprávěny značně podrobně. U delších příběhů se některé dějové prvky vynechávají, aby se spád vyprávění zrychlil a aby stoupla jeho účinnost na posluchače nebo čtenáře. Při vypravování se klade důraz na využívání plnovýznamových sloves.

„Vypravování vyjadřuje neopakovatelný děj, osobní zážitek, příběh, jehož byl vypravěč svědkem, ale i děj vymyšlený. Důležitá je osobní účast dítěte na ději. Stimuluje i projev dětí nesmělých. Děj se odehrává většinou v minulosti, proto je vyprávěn v čase minulém.“⁸

Prosté vypravování:

„Prosté vypravování má jednoduchou kompozici. Obsahové prvky se uvádějí tak, aby šly časově za sebou, mluvíme tedy o časové posloupnosti. Vypravěč při něm sleduje pouze základní dějovou linii, o vedlejších dějových liniích a odbočkách se nezmiňuje. Důležitým znakem je to, že prosté vypravování je útvar především mluvený, předpokládající přímý kontakt vypravěče s posluchačem. Ve škole se vyskytuje prosté vypravování hlavně u žáků na 1. stupni ZŠ.“⁹

Mluvená forma vypravování, ve které se prosté vypravování uskutečňuje, přináší vypravěči výhody v tom, že může uplatnit důraz, intonaci, mimiku i gesta.

Nevýhodou je, že při uplatňování přímých řečí postav musí vypravěč odlišit tyto komunikáty jednak od své řeči, jednak od sebe navzájem. Vypomáhá si tím, že do vyprávění neustále vkládá uvozovací věty k přímým řečem postav (On povídal....Ona mu řekla.)

Množství hovorových jazykových prostředků je v prostém vypravování často doplňováno i nespisovnými prostředky.

⁸ David, M., Kapitoly z didaktiky slohu na 1. stupni základní školy, České Budějovice 2004, str.78

⁹ Hubáček, J., Učebnice stylistiky, SPN, Praha 1987, str. 188

Umělecké vypravování:

Hubáček uvádí, že umělecké vypravování je založeno na slohovém postupu vyprávěcím. Jeho složitost záleží na tom, že různě kombinuje časový a příčinný sled obsahových prvků. Často se v uměleckém vypravování uplatňují prvky postupu popisného a výkladového (popisy osob, prostředí atd.). Autorská řeč je spisovná, užívá minulého vyprávěcího času a 3. osobu jednotného čísla. Uplatňuje-li se v autorské řeči 1. osoba jednotného čísla, vzniká přímé vypravování. Vypravěčem je pak nejčastěji některá z osob příběhu nebo postava, která byla přímým svědkem probíhajícího děje.

1.5 Vyučování slohu v minulosti

„ Novodobé vyučování slohu na základní škole se datuje rokem 1775, kdy nastoupila tzv. tereziánská školská reforma. V učebním plánu nově organizované školy měl jako samostatný vyučovací předmět své místo i sloh.“¹⁰

Slohová výuka byla zaměřena k dalším potřebám dospělého člověka, s nímž se počítalo především jako s rolníkem nebo řemeslníkem. Ve výuce byl zastoupen projev mluvený i psaný, a tak směřoval nácvik projevu k napsání dopisu, potvrzení o příjmu peněz, sestavení účtu za práci, udělení plné moci atd. Tento obsah dobře vystihují názvy prvních našich česky psaných příruček pro slohové vyučování: *Krátké uvedení k vyhotovení psaní a jiných písemností, kteréž v obecnství uměti zhotoviti velmi užitečné jest* (O. Klička, 1815), *Navedení k vyhotovení písemností ve všelikých potřebách obecného života* (J. Jezdinský, 1823). K tomuto základnímu obsahu přistupovala jednoduchá reprodukce přečteného textu. Aby mohlo být dosaženo stanoveného cíle, byla zavedena a postupně zdokonalována **soustava průpravných cvičení**.

¹⁰ Hubáček, J., - Didaktika slohu, SPN, Praha 1990, str. 9

Mnoho let trvalo, než se zjistilo, že vyučování slohu brzdí značný zřetel k praktickým potřebám člověka dospělého a celkově zanedbání zájmů dítěte. Teprve

útlá knížečka J. Filcíka *Písemnosti pro nejoutlejší mládež českou a moravskou* z roku 1831 přinesla změnu dřívějšího stavu.

Česká společnost vykonávala však v této době již trvalý tlak na obsah vyučování na základní škole. Tento tlak postihl všechny vyučovací předměty, tedy i sloh – *Teoreticko-praktické navedení k písemnostem* – tuto příručku napsal V.D. Bíba a byla vydána v roce 1848. I ona byla spíše praktická, ale opírala se o teorii. Kromě písemností obsažených v učebnicích dřívějších zdůraznil Bíba i slohové útvary další, především popis a vypravování. Vyučování se upínalo více k učivu mluvnickému než slohovému. Bíba se pokusil řešit určitou nevyváženost vydáním učebnice *Cvičení slohová pro hlavní a obecné školy* (1857). Některé úkoly v ní spojil se čtením a rozbořem čítankových textů, jiné zaměřil na mluvnické učivo.

Nové osnovy vyučování slohu, které byly stanoveny školským zákonem v roce 1869, byly ve stanovení cílů i obsahu výuky slohu příliš stručné. V oblasti cíle, obsahu a metod obsahovaly tyto prvky: porozumění jazykovému projevu a dosažení dovednosti vyjadřovat se v mateřském jazyce, rozvíjení myšlení a posilování paměti, zjišťování výcviku ve formální správnosti projevu ústními a písemnými cvičeními, uplatňování nápodoby jako základní metody písemných cvičení. To vše se mělo uskutečnit v probírání mluvnice.

Osvojování a upevňování vědomostí mělo probíhat na základě ovládnutí učiva z paměti. Ve slohu měla být paměť posilována **nejprve opisováním, pak obměnou textu, jeho nápodobou a reprodukcí**. Souvislejšímu projevu měla pomáhat hlavně práce s osnovou. Zásadní změnu nepřinesly ani tzv. normální osnovy (1874), ani osnovy novelizované (1885).

Velkou rychlostí přibývalo kritických úvah i pokusů v hledání řešení, které by ke splnění osnov vedly:

První směr navazoval na Bíbovy učebnice. Předpokládal osvojení syntaktických zákonitostí věty jednoduché i souvětí a pohyboval se v těsné blízkosti vyučování skladbě.

Druhý směr navazoval na metody názorného vyučování. Bylo zdůrazňováno, že sloh neučí věcem, ale vyjadřovat se o věcech. Více se zdůrazňoval mluvený projev, probírané slohové útvary se ustálily na pořadí popis a vypravování.

Třetí směr využíval k výuce slohu čítanky. Přinášel nejvíce mechanismu a šablonovitosti.

Nová éra výuky slohu byla zahájena v roce 1888 článkem J. Harapata *O thematech slohových*. Vycházel ze zkušenosti, že tradiční vyučování slohu se opíralo o věcné učení nebo o čítanku. Téma projevu má být voleno tak, aby vycházelo z okruhu dětského zájmu, aby bylo svým obsahem dítěti blízké. Návrh byl zveřejněn Vorovkovou metodickou příručkou (1889) a osnovami z roku 1890 a 1892. Vyučování slohu stále však chyběl základ dobré stylistické teorie.

Reformní pojetí vyučování slohu bylo zapsáno v učebních osnovách z roku 1915 a v jejich obměnách po první světové válce. Toto pojetí se udrželo na prvním stupni základní školy až do let třicátých. Pomáhalo rozvíjet **žákovu osobitost**, ale v konkrétních projevech a jazykovém ztvárnění zanechalo jen nepatrnou stopu.

Třicátá léta lze charakterizovat jako etapu, která se snaží ve vyučování slohu o systém k utváření osobitého slohu. Často se v této souvislosti připomínalo stanovisko pedagoga O. Kádnera, že nižší stupeň školy může být jen předstupněm pro utváření individuálního slohu.

V roce 1943 podal F. Trávníček kritiku současné koncepce slohu spiskem *O vyučování slohu*. Podle jeho názoru si žáci měli osvojit slohové dovednosti odvozené z praktických potřeb. V praxi ale nedocházelo k náhodnému nebo násilnému spojování slohového učiva s mluvnickým.

Padesátá léta se vyznačují kritikou tohoto stavu a zdůrazňují spojitost slohu s četbou. Osnovy z roku 1954 to vyjadřují takto: „Slohový výcvik je spojen s četbou, opírá se o ni. V ní žáci nacházejí vzory správného vyjadřování. Učí se odpovídat na

otázky po obsahu přečteného textu, vyprávět děj přečteného článku a reprodukovat podle osnovy jeho obsah, rozšiřující svou slovní zásobu, učí se v textu hledat citáty.“
(Viz Hubáček., J., - *Didaktika slohu, SPN, Praha 1989, str. 16*)

Základní strukturou učiva i metodických postupů se stala soustava slohových útvarů. Koncem padesátých let byla tato koncepce však kritizována.

Šedesátá léta se pokusila o nápravu tím, že přiřadila sloh jako souběžnost k vyučování mluvnici. Soustava slohových útvarů byla ponechána. Výuka slohu se změnila ve výcvik směřující ke zpracování tématu podle jednotlivých slohových útvarů. Ve výběru témat se začínaly uplatňovat některé didaktické zásady, hlavně zásada spojení školy se životem.

Sedmdesátá léta přinesla několik prací zabývajících se změnou koncepce výuky slohu. Ta nakonec došla v širší uplatnění didaktických zásad ve vyučování slohu na 1. stupni základní školy.

2. DIDAKTICKÝ ROZBOR PROBLEMATIKY Z HLEDISKA 1. STUPNĚ ZŠ

2.1 Nácvik reprodukce

Při porovnávání významu slohu reprodukčního se slohem produkčním pro utváření stylizačních dovedností žáka má větší význam sloh produkční. Reprodukce má přesto značně široký praktický význam nejen v pozdějším společenském životě, ale i v každodenní současné školské praxi. Reprodukce dává učiteli možnost stále sledovat obsahové členění výchozího textu a žákův postup plánovitě řídit při práci s jednotlivcem i s kolektivem žáků. Učitel také může přesně srovnávat, jak jednotliví žáci individuálně chápou předlohu, a může porovnávat jejich reprodukci s předlohou.

Rozlišujeme několik druhů reprodukce:

Doslovná reprodukce vzniká doslovným opakováním textu. Ve škole ji užíváme při reprodukci básně nebo kratšího úryvku prózy. Oporou je dobré zvládnutí textu z paměti. Nacvičuje se jen ústně. Doslovné reprodukci by měl vždy předcházet pohovor se žáky, týkající se pochopení obsahu textu žáky.

Věrná reprodukce nevzniká doslovným opakováním, ale přece jen v naprosté většině detailů shodným opakováním souvislého projevu. Žák se soustředí na to, aby přesně zachovával stavbu výchozího textu, jeho rozsah, v podstatě přebírá i jeho výběr jazykových prostředků. Učitel zabraňuje tomu, aby nedocházelo ke zkomolení nebo zatemňování obsahu.

Volná reprodukce si zachovává obsahové prvky předlohy, ale její jazykové zpracování není ani doslovnou ani věrnou nápodobou výchozího textu. Při volné reprodukci by měl žák hledat pro daný obsah vhodné výrazy i příslušnou stylizaci projevu.

Zkrácená reprodukce vystihuje hlavní myšlenky textu a snaží se o jazykově a stylisticky správné její vyjádření. Při zkrácené reprodukci žáci obvykle zdůrazňují jen některé tematické detaily, jež je v příběhu zaujaly, a většinou je nedovedou odlišit od hlavní dějové linie. Výcvik ve zkrácené reprodukci záleží na tom, jak se žáci postupně naučí sdělovanou skutečnost hodnotit z určitého odstupu, aby dospívali ke správným relacím mezi jednotlivými obsahovými prvky atd. Do popředí se dostávají při nácvičku tohoto typu reprodukce otázky kompozice a osnovy, teprve na dalším místě jsou problémy stylizační.

Reprodukce s obměnou je rozhraním mezi slohem reprodukčním a produkčním. Připouští již zásahy do výchozího textu. Některé – například změna vyprávěcího času, osoby vypravěče, některých slov nebo slovních spojení – nemusí být příliš závažné. Jiné změny jsou podstatnější a týkají se hlavně obsahu předlohy. Tak je popřípadě možno některé místo předlohy podle fantazie rozšířit; jindy – opět na základě fantazie žáků – lze dát celému příběhu od určitého uzlového bodu jiný směr. Mezi dětmi jsou oblíbené hlavně ty reprodukce s nevysloveným a otevřeným koncem. Žáci je pak mohou podle své fantazie a tvořivosti domýšlet.

Vybírání předlohy pro reprodukci odpovídá záměrům nácvičku. Pro reprodukci věrnou, volnou nebo s obměnou se na 1. stupni základní školy hodí krátký, několikřádkový text. Jeho děj je jednoduchý, má jediné dějové pásmo, postupně se rozvíjí od zápletky k rozuzlení, je v něm malý počet osob, pokud možno pojmenovaných. Pro reprodukci zkrácenou je vhodnější text delší.

Seznámení s textem předlohy se děje tak, aby vyhovovalo alespoň základním typům paměti žáků, optickému a akustickému. Zpočátku je dobré, předčítá-li učitel výrazným čtením. Poslech takto čteného textu a jeho vlastní tiché čtení by obvykle k seznámení s textem žákům měly stačit.

Reprodukce nepřipravená, zařazená ihned po seznámení s textem, zpravidla ukáže, jestli se žák seznámil s textem dostatečně.

Začátek prvotní reprodukce obvykle působí žákům určité problémy; nevědí, jak začít.

Nácvik reprodukce se začíná zpravidla otázkami, které žákům pokládá učitel. Otázky mohou žákům dobře zprostředkovat vhléd do výstavby textu. Při nácvičku kratších textů se otázky většinou týkají i jednotlivých vět; při reprodukci delších ukázek se týkají pouze jednotlivých úseků děje nebo odstavců. Zpočátku se otázky budou týkat jednotlivých úseků a sledu dějových prvků v nich, postupně však budou v povědomí žáka navozovat jisté hodnocení textu z hlediska rozvíjení děje /Který odstavec považujete za je nejnapínavější? Proč začátek vyprávění nezačíná tímto odstavcem? Kterou větou začíná příběh?/. Není ovšem zcela vhodné vytvářet pro nácvik reprodukce tento stereotypní postup. Proto v některých případech může učitel začínat otázkou, která

se týká určité situace, bez jejíž správné interpretace žák není schopen porozumět textu jako celku.

Motivací pro žáky může být i to, že často chtějí povědět někomu děj zhlédnutého filmu nebo divadelního vystoupení či oblíbené pohádky, ale třeba i zajímavého příběhu. /Znáte nějaké obrázkové příběhy? Některé byly i zfilmovány. Vyprávějte nějaký spolužákům./ Opakovaný nácvik lze provádět i jako kombinaci různých typů reprodukce. Učitel vyzve žáky, aby řekli stručně a jasně podstatné věci, které se dovídají v úvodu článku, ale pak aby vypravovali jeho další děj co nejpodrobněji. Učitel se u dětí zaměřuje především na to, aby jejich vypravování bylo plynulé.

Žáci vyvolávání při opakovaných pokusech dostávají úkol reprodukovat stále větší úseky textu. Výsledkem tohoto postupu by mělo být zvládnutí plynulé reprodukce jediným žákem.

Místo opakovaného nácviku bývá někdy zařazována reprodukce s obměnou. Tato obměna může být zaměřena na výběr jazykových prostředků, například na užívání synonymických slov.

„Místo opakovaného nácviku reprodukce celé předlohy se učitel může také rozhodnout pro postup, kterým žáky vede k tomu, aby si všímali rozvržení textu. Vyvolává na jedinou reprodukci sice několik žáků, ale dává jim různé úkoly, například: Vypravuj úvod příběhu. Vypravuj nejnapínavější místo. Vypravuj závěr. Později takové úkoly spojuje a zadává je jednomu žákovi: Vypravuj začátek příběhu a děj až po nejnapínavější místo. Vypravuj nejnapínavější místo až po závěr příběhu. K obměně jiného typu dochází například tím, že je žák vyzván, aby příběh vyprávěný ve 3. osobě jednotného čísla vypravoval tak, jak by se stal jemu; automaticky dochází ke změně osoby vypravěče.“¹¹

¹¹ Hubáček, J. - Didaktika slohu v 2. - 4. ročníku ZŠ, PF v Hradci Králové, 1981, str.52

2.2 Práce s osnovou

Žáci se zprvu seznamují s osnovou, která je dána učitelem nebo je otištěna v učebnici. Nejprve to bývá osnova tvořená otázkami /*otázková osnova* /. Formou otázek se žákovi připomínají základní obsahové prvky, o nichž se bude hovořit. Předpokladem je, že žák bude odpovídat celými větami.

Dalším typem osnovy je *osnova heslovitá*. V této osnově je také zastoupena otázka, ale i jednoduchá věta dvojčlenná a věty jednočlenné. Žák se také učí osnovu sám sestavovat. Aby podstatu této práce snáz pochopil, začíná se obvykle tím, že s pomocí učitele sestavuje osnovu snazšího typu, tedy takovou, která má blíž ke slohu reprodukčnímu.

Postup při sestavování osnovy může být například tento. Učitel nejprve sám vymezí žákům logicky uzavřené dílčí úseky textu. Klade žákům otázky, které upozorňují na to, že se daný úsek týká prostředí děje, nebo vlastního děje či účasti jednajících osob na něm. Žáci poté mají úkol zestručnit takto vyznačené úseky do vhodných, nepříliš složitých vět.

Další stadium nácviku sestavování osnovy zahajuje učitel zpravidla výzvou, aby si žáci sami rozdělili text na logické úseky. Volí k tomu text členěný na odstavce.

Obrázková osnova je další typ osnovy, s kterým se dobře pracuje na prvním stupni základní školy. Užívá se jí především pro znázornění základních momentů jednoduchého příběhu, tedy jako osnovy pro vypravování.

Později se žáci mohou setkávat ještě se složitějšími typy obrázkové osnovy. Některé obrázky mohou být i úmyslně vynechány, jindy jsou obrázky seřazeny v nesprávném pořadí, závěr příběhu může být rozrůzněn do dvou variant vystižených dvěma různými obrázky.

Vhodným způsobem může učitel obměňovat práci s obrázkovou osnovou tak, že sám vypráví krátký příběh a k němu přiřazuje obrázky.

Obrázková osnova žáky aktivizuje víc než osnova textová. Její přínos pro nácvik vlastní stylizace je vyšší než při uplatňování textové osnovy, která žákům napovídá nejen některá pojmenování, ale i slovní spojení a v některých případech i celé věty.

Učebnice českého jazyka pro 4. ročník ZŠ pojednává o obrázkové osnově a členění do odstavců takto:

„Aby vyprávění bylo přehledné, dělíme je do odstavců. V každém odstavci jsou věty, které k sobě patří. Je to jako v zoologické zahradě. V jednom výběhu také nenajdete pohromadě lvy s antilopami, tučňáky a tuleni.“¹²

Úkolem pro děti je seřadit obrázky podle dějové posloupnosti a vytvořit k nim krátké vyprávění. Vyprávění mají děti napsat a rozdělit do odstavců.

2.3 Stylizace nadpisu

„Stylizace nadpisu patří k aktivním činnostem žáků. Při vyhledávání nadpisu rozhodují v tomto stadiu výuky slohu dva požadavky, které se na vhodný nadpis obvykle kladou: výstižnost a stručnost. Při nácviку stylizace nadpisu se žáci pokoušejí o vystižení některého důležitého – nebo vůbec nejdůležitějšího – obsahového nebo ideového prvku.“¹³

V další fázi nácviку je možné postupovat tak, že žáci mají přijít na to, co vystihují nadpisy jiných ukázek, se kterými již byli v učebnici seznámeni./Jaký jiný nadpis by se hodil k pohádce Čert a Káča? Vymysli nějaký./

Nadpis může být stylizován různě - jako věta jednočlenná, jmenná, jako holá či nepříliš rozvitá věta oznamovací, tázací nebo rozkazovací.

2.4 Nácviк vypravování

„Charakteristickým rysem vypravování je neformální, osobní účast vypravěče na vypravovaném ději. Látka, která má být předmětem jazykového projevu obvykle není jen známa nebo dána, ale skutečně prožita. Fakt, že žákovi nemůže činit potíže právě obsahová stránka projevu, zařadil v minulosti vypravování mezi nejsnazší slohové útvary a klade je v jejich řadě na první místo.“¹⁴

¹² Humpolíková P. a kol., Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, Didaktis, Brno 2005, str. 23

¹³ Hubáček, J., - Didaktika slohu v 2. - 4. ročníku ZŠ, PF v Hradci Králové, 1981, str. 61 a 62

¹⁴ Hubáček, J., Didaktika slohu v 2. - 4. ročníku ZŠ, PF v Hradci Králové, 1981, str. 66, 67

Nácvik vypravování bývá usnadňován samotným hlavním znakem tohoto útvaru – dějem. Síla prožitku nebo i pasivní účast při určitém ději je velmi cennou motivací. Často napomáhá komunikovat i dětem jinak nespokojeným a zakřiveným. Usnadňuje jim uspořádání dějových prvků, které stačí uvádět tak, jak za sebou mají následovat i ve skutečnosti. Převažující dějové prvky však mohou ovlivňovat výcvik ve vypravování i nepříznivě: Žák může zapomínat na expozici děje, emocionálně silný detail může v jeho podvědomí převažovat a potlačovat i základní dějový prvek. Ostatní problémy potom vyplývají z různé psychické vyspělosti žáků a z jejich malé životní zkušenosti. Žáci nesprávně rozlišují časový odstup mezi dílčími událostmi v hlavním proudu děje, nedokáží si realisticky představit svou vlastní účast v příběhu a nedovedou k prožité nebo pouze viděné události zaujmout nějaký svůj osobní postoj vyjádřený souvislým jazykovým projevem. Žáci se často vyjadřují nepřesně a nesrozumitelně.

Invenční část

Při invenci je nutno dovést žáka k tomu, aby si uvědomil základní dějovou linii. Učitelé obvykle uplatňují formu rozhovoru se žáky; řídí jej otázkami. Rozhovorem navazují zpravidla na vstupní povídání se žáky, které má motivační funkci.

Kompozice – může následovat, jakmile byl vyčerpán souhrn dějových prvků, nebo je součástí invence. V takovém případě to znamená, že se o jednotlivých prvcích žáci zmiňují na stimul učitele nebo na základě obrázků v tom pořadí, v jakém je budou v závěrečné verzi projevu vyprávět. Jindy bude hlavním nácvikem kompozice sestavování osnovy.

Stylizace projevu prolíná zpravidla i obě stadia předchozí. Je možno zde zařadit stylizační cvičení na výběr jazykových prostředků. Součástí nácviku stylizace může být i hledání vhodné formulace nadpisu. Jindy bude správné i vhodné napomoci žákům se stylizací úvodní věty. Cenným se může ukázat i stylizační cvičení na spojovací výrazy, na spojování vět v souvětí. Občas bude nutné nastínit i stylizaci závěru.

2.5 Oprava žákovských projevů

Opravě prací ve třídě by žáci měli věnovat alespoň tolik času, kolik spotřebují k jejich napsání. Učitel obvykle zahajuje opravu souhrnným sdělením o kvalitě prací. Některé i přečte. Výběr prací, které se učitel rozhodne přečíst, provede uvážlivě. Učitel by se měl například vyhnout čtení nejslabších i nejlepších prací žáků. Ke čtení se nejlépe hodí povedené úlohy průměrných stylistů.

Pokud se hromadně vyskytnou nějaké chyby, učitel je musí žákům vysvětlit, používá při tom obvykle tabule. Žákům ponechává správné znění textu na tabuli pro pozdější opravu.

Individuální opravu provádí žák do svého sešitu samostatně. Žáci se řídí pravidlem, že co učitel navrhl k opravě, musí opravit do svého sešitu. Pokud některá slova nebo část textu učitel opravil sám, žák to znovu neopravuje. Žák na 1. stupni ZŠ by například ještě nemusel opravovat interpunkční chyby, které byly doplněny učitelem. Učitel bude důsledný především v požadavcích na opravování všech chyb, které k opravě určil. Chyby stylistické budou žáci opravovat v celé větě. Pokud se v práci vyskytnou základní chyby kompoziční, opraví žáci celou práci.

Nejčastější stylistické chyby, které se obvykle vyskytnou v žákovských pracích, jsou nadbytečná slova. Jsou to většinou výrazy, které pronikají do psané formy ze situačního mluveného projevu, a to především zájmena ukazovací. Dále se v pracích objevují nefunkčně užitá osobní zájmena (já, my), spojky (a, když) a příslovce (potom, pak).

Další skupinou chyb je nefunkční opakování výrazu. Mezi hlavní příčiny těchto chyb patří: žák nemá nebo ani nehledá synonymické výrazy; nemá dostatečné jazykové zkušenosti a z toho vyplývá určitá nechuť k formulaci věty s nevyjádřeným podmíněním; žák také nemá praxi ve správném užívání zájmen. Jinou skupinou chyb tvoří značná vleklost vyjadřování. Žáci často používají příliš dlouhých souvětí a ty potom nerozčleňují. Potom se může stát, že jejich vyjádření může být pro ostatní nesrozumitelné.

Menší skupinou chyb jsou nedostatky ve správném pořádku slov ve větě. Nejasnosti v kontextu vznikají především neopakováním slov. Hlavní příčinou těchto

chyb může být i to, že žák se chce vyhnout kritice za to, že stále opakuje například podmět nebo předmět. Nesprávná někdy bývá i volba některých výrazů nebo samostatně stojící věta vedlejší.

Pokud chceme posuzovat slova spisovná a nespisovná, musíme se řídit současnou stanovenou normou. Informace o ní nám poskytne například Slovník spisovné češtiny.

**3. ROZBOR PROBLEMATIKY VYPRAVOVÁNÍ V
UČEBNÍCÍCH ČESKÉHO JAZYKA PRO 1. STUPEŇ
ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

Slohové učivo v současných učebnicích

Marie Čechová se snaží poukázat na tato fakta: „Úroveň vyučování závisí na řadě činitelů. Jedním z nich je učebnice. U nás v současné době pracujeme podle různých učebnic, schválených Ministerstvem školství ČR. Odpovědnost autorů těchto základních pomůcek je velká, protože ovlivňují výchovně-vzdělávací proces celé populace. Z rozhovorů s učiteli a žáky vyplynulo, že vyučování slohu není pro učitele snadné a pro žáky není přitažlivé. Setkávali jsme se i s případy, že učitelé slohové hodiny vypouštěli a nahrazovali je hodinami jazykovými (především na 2. stupni) nebo literárními (zvláště na střední škole).“¹⁵

„V naší škole se zpravidla nepoužívalo samostatných učebnic slohu, slohu sloužily učebnice jazykové (až na období, kdy se používala Hallerova Slohová čítanka), popř. čítanky. Kritika starších učebnic národní školy z hlediska začlenění slohu vyšla v časopise ČJ (O. Horák, 1950/51, vystoupil proti oddělování slohového učiva od mluvnického)“, připomíná Marie Čechová.¹⁶

3.1 Rozbor slohové části učebnic českého jazyka nakladatelství SPN

V této kapitole se zaměřím především na to, jak je problematika vypravování rozebrána v učebnicích českého jazyka pro první stupeň základní školy.

¹⁵ Čechová, M. - Komunikační a slohová výchova, ISV, Praha 1998, str. 179

¹⁶ Tamtéž, str. 179

3.1.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ - Dvořáková, Z., Styblík, V., Ondrášková, K., SPN, a. s., Praha 1997

**Metodická příručka k učebnici ČJ pro 2. ročník ZŠ - Dvořáková, Z., a kol.,
SPN, a.s., Praha 1997**

Tato učebnice působí velmi přehledně. Autoři se v ní zaměřují hlavně na popis a vypravování a také se v ní věnují mluvené komunikaci. Slohové lekce jsou odděleny od lekcí mluvnických.

Slohové kapitoly týkající se nácviu písemného projevu žáků:

Kapitola 3. Jak se Jirka vykoupal¹⁷

cv. 1. Žáci mají vybrat ke každému obrázku vhodný nadpis. Mají možnost vybrat si z několika uvedených nadpisů.

cv. 2. Děti napíší jednotlivé nadpisy ve správném pořadí pod sebe do školního sešitu.

cv. 3. Děti mohou vypravovat podle obrázků, které poukazují na to, jak se Jirka o prázdninách vykoupal. Autoři učebnice tedy využívají k naučení vypravování obrázkovou osnovu.

cv. 4. Toto cvičení rozvíjí emoční stránku u dětí. Děti mají možnost ostatním dětem sdělit svůj zážitek z koupání o prázdninách. Cvičení rozvíjí hlavně komunikační schopnosti žáka.

Kapitola 4. Medvídek Pú¹⁸

cv. 1. Žáci si přečtou text a snaží se odpovídat na dané otázky, které se vážou k textu.

Kde bydlí medvídek Pú?

Žáci mají na výběr správnou odpověď a zapíší ji do sešitu. Učitel pomocí těchto otázek zjišťuje, jak žáci vnímají text.

¹⁷ Dvořáková, Z. a kol. - Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1997, str. 138

¹⁸ Tamtéž, str. 140

*Kapitola 6. Perníková chaloupka*¹⁹

cv. 1. *Prohlédněte si pozorně zpřeházené obrázky, na nichž je namalován děj pohádky o Perníkové chaloupce. Seřadte je tak, jak mají jít správně za sebou, a pak podle nich pohádku vyprávějte.*

V tomto cvičení si žáci trénují správnou posloupnost textu. Využívají přeházené obrázkové osnovy.

Ve cv. 2. se děti mohou pokusit příběh i zdramatizovat.

*Kapitola 11. O dvanácti měsíčkách*²⁰

V učebnici je úryvek pohádky O dvanácti měsíčkách od B. Němcové. Žáci mají za úkol, úryvek si pozorně přečíst a potom vyprávět, co se stalo, když vládu převzal měsíc březen.

cv. 5 *Jaké další úkoly dala macecha Marušce?*

*Kapitola 15. Statečný kocourek*²¹

Opět zde autoři učebnice využívají kresleného příběhu. Motivují žáky tím, že se malířovi pomíchaly věty k obrázkům. Žáci mají za úkol věty najít a opsat je do sešitu ve správném pořadí. V dalším cv. 2 mají vyprávět podle obrázků příběh o kocourkovi. V pátém cvičení autoři využívají synonymická cvičení. Žáci mají nahradit slovo *statečný* synonymem.

¹⁹ Tamtéž, str. 142

²⁰ Dvořáková, Z., a kol. - Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1997, str. 150

²¹ Tamtéž, str. 156

*Kapitola 18. Červená Karkulka*²²

Žáci si přečtou pohádku o Červené Karkulce. Napíší, která slova vyjadřují, jaká Karkulka byla. Na výběr mají několik slov. Je zde vytvořen také prostor pro dramatizaci textu.

V reakci na současné změny ve školství vydalo **SPN, a. s.** novou učebnici **Český jazyk 2 pro základní školy**, která je zpracována v souladu s požadavky Rámcového vzdělávacího programu. V úvodu učebnice jsou Klíčové kompetence žáka, k jejichž osvojení učebnice Český jazyk pro 2. ročník základní školy směřuje. Autorkami učebnice jsou Eva Hošnová, Milada Buriánková, Simona Pišlová a Martina Šmejkalová. Učebnice má v ročení 2006.

Je zajímavé, že se autorky rozhodly neoddělovat slohové učivo od učiva jazykového, slohové úkoly jsou vkládány průběžně mezi mluvnické učivo.

V duchu „Styblíkovské“ tradice je k učebnici vydána metodická příručka a pracovní sešit.

3. 1. 2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Dvořáková, Z. a kol., SPN, a. s., Praha 1997

**Metodická příručka k učebnici ČJ pro 3. ročník ZŠ - Dvořáková, Z.
a kol., SPN, a. s. , Praha 1997**

Pokud se soustředíme opět na kapitoly věnované pouze slohovému výcviku ve vypravování, jako první nás zaujme kapitola *Prázdninové cestování*.²³ Tuto lekci samozřejmě zařadíme po prázdninách. Toto téma splňuje požadavky osnov ve 3. třídě ZŠ.

cv. 2. Seřadte věty tak, jak šly události za sebou. Vyprávění napište do sešitu. Před splněním úkolu je nutné, přečíst si s žáky dané věty. Potom se dětí můžeme zeptat, jaká událost se stala jako první, aby věděly jak začít.

Kapitola 6. Sněhulák²⁴ / viz příloha č. 1 /

cv. 1. Vymyslete ke kreslenému příběhu vhodný nadpis. Ke každému obrázku navrhnete bod osnovy. Nejvhodnější návrhy napište na tabuli. V dalším cvičení mají žáci opět vyprávět příběh o sněhulákovi podle obrázkové osnovy. Mají použít i některá slova, která jim autoři dávají na výběr.

²² Tamtéž, str. 161

²³ Dvořáková, Z., a kol. - Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1997, str. 189

²⁴ Dvořáková a kol. - Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1997, str. 194

*Kapitola 9. Jak dostat měsíc zpátky na nebe*²⁵

Ve cv. 1 mají žáci za úkol navrhnout vhodný název pohádky. V textu jsou podtrženy výrazy. Žáci se na podtržené výrazy musí nějak zeptat. Autoři učebnice se zde snaží rozvíjet verbální komunikaci žáka. Žák by se měl snažit vybrat z textu to nejdůležitější a vytvořit nadpis.

cv. 2. Vyprávějte pohádku tak, že dokončíte tyto větné celky.

Tato činnost žáky velmi baví, stejně jako dokončení příběhu s otevřeným koncem. Některým žákům se ale může tato činnost zdát jako velmi obtížná.

cv. 3. Podle dokončených větných celků sestavte společně osnovu pohádkového příběhu. Osnovu zapište.

Cvičení je vhodně zvolené pro společnou práci ve třídě. Samostatně by cvičení dětem mohlo působit určité problémy.

²⁵ Dvořáková a kol. - Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1997, str. 198

3.1.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Dvořáková a kol., SPN, a. s.,

Praha 1998

**Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. ročník ZŠ - Dvořáková, Z.,
a kol., SPN, a. s., Praha 1998**

„Slohová část učebnice je zpracována podle požadavků osnov pro tento ročník. Ve třiceti lekcích se procvičuje sestavování osnovy, tvoření nadpisu, členění textu na odstavce, jednoduché vypravování s dodržováním následnosti dějových složek, popis rostlin, zvířat a věcí, procvičují se různé formy společenského styku (rozhovory včetně oslovení, pozdravu popř. poděkování a rozloučení, telefonování, psaní dopisu atd.) Důraz je kladen na rozvíjení komunikačních dovedností, využívání vhodných jazykových prostředků a rozšiřování slovní zásoby.“²⁶

Učebnice je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola.

*Kapitola 1. Vzpomínáme na prázdniny*²⁷

Stejně tak jako v jiných učebnicích se zde opět objevuje téma prázdniny.

cv. 5. Napište vysvědčení pro letošní prázdniny. Dříve než jim dáte známku, odpovězte na následující otázky.

Kde všude jste strávili tyto prázdniny?

Kde se vám nejvíce líbilo?

S kým jste prázdniny prožili?

Jaké bylo většinou počasí?

Kterým sportům jste se věnovali?

Co nového jste se naučili?

Které knížky jste přečetli?

S kým jste se o prázdninách seznámili?

Co byste si z prázdnin rádi zopakovali?

Na co byste nejraději zapomněli?

²⁶ V. Styblík a kol. - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 74

²⁷ V. Styblík a kol. - Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha, 1998, str. 155

„Pomocí otázek děti vyprávějí o prožitých prázdninách. Prázdniny děti ohodnotí známkou.“²⁸

*Kapitola 12. Zima*²⁹

cv. 1. Prohlédněte si obrázky J. Lady a povězte co všechno na něm malíř zachytil.

cv. 4. K zimě patří mikulášská a vánoční nadílka. Máte nějakou veselou vzpomínku na Mikulášskou nadílku? Vyprávějte ji. Zahrajte scénku s Mikulášem, čertem, andělem a malým dítětem.

cv.8. Najděte co nejvíce přídavných jmen, kterými byste vyjádřili, jaká může být zima.

*„Zima může být mírná, tuhá, krutá, psí, dlouhá, krátká ...“.*³⁰

*Kapitola 16. O bratru Palečkovi*³¹

Děti si nejdříve přečtou vyprávění o Bratru Palečkovi.

cv. 3. Výrazy dal na jeho slova a hodnou chvíli nahrad'te slovy a slovními spojeními podobného významu. Pokuste se k článku vymyslet vhodný nadpis.

Dal na jeho slova - uposlechl jeho rady nebo varování

Hodnou chvíli - dlouhou dobu

cv. 4. Je toto vyprávění přehledné?

Co ztěžuje jeho porozumění?

Rozčleňte text do odstavců.

K obsahu každého odstavce utvořte otázku. Odpovědi na otázky zapište. Tak získáte osnovu článku vyjádřenou větami.

²⁸ V. Styblík a kol. - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 74

²⁹ V. Styblík a kol. - Učebnice pro 4. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 172

³⁰ V. Styblík a kol. - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 79

³¹ V. Styblík a kol. - Učebnice pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 1998, str. 178, 179

*Kapitola 17. Není koníček jako koníček*³²

cv. 1. Upravte článek, abyste v něm hovořili o své rodině.

cv. 2. vysvětlíte význam slova koníček v následujících větách:

V dětství jsem měl nejraději houpacího koníčka.

Maminka má radost, že děťátko už zase pase koníčky.

Tatínek si posadil Péťu na koníčka, aby chlapec lépe viděl.

Když jsme šli přes louku, vyskakovali před námi z trávy konícci.

Fotografování je pěkný koníček.

Které slovo v první větě článku byste mohli nahradit slovem koníček?

Obměňte i další větu tak, abyste v ní mohli užít slovo koníček.

Metodická příručka na str. 81 vysvětluje tato spojení takto:³³

houpací koníček - dětská hračka

pást koníčky (o dětech) - ležet na bříšku a zvedat hlavičku

posadit si dítě na koníčka - posadit si je za krk

konícci - kobylinky, sarančata

koníček - záliba“

*Kapitola 22. Jak šla veverka na trh*³⁴

cv. 1. Přečtěte si pohádku. Rozdělte ji na obsahové celky a sestavte podle nich osnovu vyprávění.

cv. 2. Vypravujte pohádku podle osnovy.

cv. 3. Rozdělte si role veverky, jezevce, ježka, chlapce a pohádku o veverce si zahrajte.

³² V. Styblík a kol. - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 81

³³ Tamtéž, str. 81

³⁴ V. Styblík a kol. - Učebnice pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 187, 188

Metodická příručka na str. 84 ³⁵

cv. 1. Klademe důraz na rozlišení jednotlivých fází vypravování (úvod, zápletka, vyvrcholení, rozuzlení).

cv. 2. Jednotlivě žáky necháme vyprávět vždy celý příběh.

Kapitola 28. Léto ³⁶

cv. 1. V tomto cvičení mají děti napsat vypravování o létě a vymyslet mu vhodný nadpis. Autoři se jak v této kapitole, ale i v celé knize snaží dětem vysvětlit různá rčení, přirovnání a pranostiky.

3.1.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Dvořáková, Z., a kol., SPN, a. s., Praha 1996

**Metodická příručka k učebnici pro 5. ročník ZŠ - Dvořáková Z. a kol.,
SPN, a. s., Praha 1996**

Učebnice pro 5. ročník ZŠ obsahuje kapitoly, věnované hlavně tématu - dopis, inzerát, zpráva, reklama, oznámení, popis a telegram. Vypravování se v této učebnici autoři věnují ve dvou kapitolách, v kapitole 5. B a v 6.

³⁵ V. Styblík a kol., - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 84

³⁶ V. Styblík a kol. - Učebnice pro 4. roč. ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998, str. 196, 197

Kapitola 5. Předpověď počasí³⁷

B. Počasí rozhoduje

Žáci pátého ročníku by už měli být seznámeni se zákonitostmi vypravování. V následující ukázce *Vichřice* by si žáci měli povšimnout, čím autorka oživila dané vypravování. Autorka se snažila vkládat do příběhu přímou řeč. Příběh byl napínavý, protože používala kratší věty. Pokusila se o to, aby vtáhla čtenáře do děje.

cv. 2. Zpracujte společně osnovu vypravování. Vypravujte příběh svými slovy. Pokuste se vymyslet vhodný závěr příběhu.

Žáci si ve cvičení procvičují reprodukci volnou. Zachovávají sice prvky předlohy, ale jejich jazykové zpracování není ani doslovnou ani věrnou nápodobou výchozího textu.

cv. 5. Vypravujte, jak jste někdy zabloudili. Zpracujte osnovu. Vlastní vyprávění napište. Důležité je, aby učitel žákům připomněl členění textu na odstavce podle bodů osnovy. Osnovu o více bodech by žáci v 5. ročníku ZŠ měli už znát.

Kapitola 6. Kreslené příběhy³⁸

cv. 2. Vypravujte podle komiksu povídku. Postupujte podle obrázků. Texty z komiksu použijte v přímé řeči.

cv. 3. Najděte v komiksu hranice částí vypravování:

Úvod	Rozuzlení
Zápletka	Závěr
Vyvrcholení	

cv. 4. Vypravování podle osnovy stručně napište.

³⁷ Dvořáková, Z., a kol. - Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1996, str. 160

³⁸ Tamtéž, str. 163

3.2 Rozbor slohové části učebnic českého jazyka nakladatelství Alter

3.2.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ - Zuzana Nováková, Vlasta Švejdová, Alter, 1994

V této učebnici pro 2. ročník ZŠ je ve slohu podporována jen verbální komunikace. Autoři se snaží rozvíjet slovní zásobu u dětí pomocí čtení z obrázků a vyprávění. Kapitoly se často zabývají pravidly slušného chování.

3.2.2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Ladislav Dvorský, Kateřina Lovis, Alter, 1995

V úvodní části učebnice se vyjadřují autoři ke slohovým cvičením takto: „Žáci nemají zatím dostatek znalostí, aby mohli slohová cvičení napsat pravopisně zcela správně. Písemná forma slohových cvičení bude tedy spíše jakýmsi konceptem pro ústní podání. Ze všech prací pak může vybrat učitel nebo žáci několik nejzajímavějších, které po opravení, krasopisném přepsání případně doplnění obrázkem můžeme vystavit na nástěnce nebo je zařadit do třídního nebo školního časopisu.“³⁹

Na konci každé slohové kapitoly jsou slohová cvičení pro děti. Žáci si zde procvičují například užití spisovných a nespisovných slov, významy slov, použití daných slov ve větě, synonyma, antonyma, slova citově zbarvená, slova lichotná a hanlivá atd.

V kapitole *Jméno na domě*⁴⁰ mají žáci vymyslet pro každou část vyprávění nadpis. Znění nadpisu pak mají obměňovat. Nejlepší nadpis potom děti zapíší na tabuli a sestaví tak i osnovu. Podle osnovy budou článek vyprávět.

³⁹ Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Ladislav Dvorský, Kateřina Lovis, Alter, Praha 1995, str. 4

⁴⁰ Tamtéž, str. 127

V kapitole *Hodiny po dědečkovi*⁴¹ se děti pokusí společně sestavit osnovu pro vyprávění o starobyklých hodinách. Podle vytvořené osnovy článek vyprávějí. Tato kapitola je především zaměřena na sestavování osnovy. Ve 3. ročníku si žáci osvojují tříbodovou osnovu.

V kapitole *Hlasy zvířat*⁴² děti společně převypráví pohádku o Budulínkovi dle osnovy.

cv. 3. *Vyprávějte pohádku o Budulínkovi.*

Osnova

1. Napomenutí
2. Babička s dědečkem odcházejí
3. Budulínek je neposlušný
4. Návrat babičky a dědečka
5. U liščí nory

cv. 4. *Snažte se použít co nejvíce přídavných jmen, abyste vystihli, jaké osoby, zvířata nebo věci jsou:*

babička - milá, hodná, vlídná, pečlivá, starostlivá, laskavá,

dědeček - rozzlobený, veselý, moudrý, pracovitý,

Budulínek - neposlušný, vylekaný, uplakaný,

liška - chytrá, hladová, hbitá,

les - tichý, hluboký, blízký, vzdálený, strašidelný.

V kapitole *Dušičky*⁴³ mají žáci opět sestavit osnovu, podle daných bodů. Tuto kapitolu by bylo vhodné do výuky zařadit v období před Dušičkami. Učitel by tuto kapitolu měl začínat motivačním rozhovorem s dětmi o Dušičkách.

V kapitole *Příhoda s paletou*⁴⁴ žáci vymýšlejí ke každé části textu vhodný nadpis. Následně ho obměňují a hledají jeho lepší vyjádření. Nadpisy poté zapíšou na tabuli. Vytvoří také osnovu příběhu.

⁴¹ Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Ladislav Dvorský, Kateřina Lovis, Alter, Praha 1995, str. 105

⁴² Tamtéž, str. 91

⁴³ Tamtéž, str. 35

⁴⁴ Tamtéž, str. 21

cv. 3. Vyprávějte podle osnovy celý příběh.

V kapitole *Medvěd na náměstí*⁴⁵ mají žáci za úkol rozdělit úvodní článek na čtyři části a poté vytvořit osnovu. Podle vytvořené osnovy budou žáci vyprávět ten samý příběh vlastními slovy. Osnovu si zapíší do sešitu nebo na tabuli a utvoří podle ní vlastní příběh.

3.2.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Rudolf Čechura, Drahomíra Dvořáková, Alter, 1996

Autoři této knihy hned v úvodu poukazují: „Důležitou úlohu ve výuce češtiny má komunikativní funkce řeči. Proto byl opět jako autor vybrán spisovatel, který dokáže žáky oslovit a podmínit také nenásilně jejich schopnost a potřebu komunikovat s okolím. Podněty pro rozvoj těchto schopností prolínají celou učebnicí, nejsou tady pouze předmětem slohových cvičení. Slohová cvičení mají nejen rozvíjet schopnosti žáků, ústně i písemně sdělovat myšlenky, city a přání. Cílem je dát i první ponaučení, že jazykové projevy se liší podle toho, jaký je jejich cíl a komu jsou určeny.“⁴⁶

Slohové kapitoly pro nácvik vypravování

V kapitole *Zelená veverka*⁴⁷ se autoři učebnice ptají, jestli žáci znají pohádku A. S. Puškina o rybáři a rybce. Žáci mají za úkol vyprávět její obsah. Slohové cvičení je zaměřeno hlavně na slohová pravidla.

cv. 2. Vyberte si jednoduchou pohádku a převyprávějte ji podle vlastní fantazie. Vyprávění napište.

⁴⁵ Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Ladislav Dvorský, Kateřina Lovis, Alter, Praha 1995, str. 13

⁴⁶ Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Rudolf Čechura, Drahomíra Dvořáková, Alter, 1996, str. 4

⁴⁷ Tamtéž, str. 132

cv. 3. Zopakujte si některá pravidla a při psaní slohových cvičení ne ně dbejte.

a) ve větách, které za sebou následují neopakujte stále stejná slova.

Např. *Karkulka se vydala na cestu za babičkou. Karkulka cestou potkala vlka. Karkulka vlka pěkně pozdravila.*

Některá opakující se slova můžeme nahradit zájmeny, slovy podobného významu, někdy můžeme opakující se slova vynechat:

Karkulka se vydala za babičkou. Cestou potkala vlka. Pěkně ho pozdravila...

b) Nebudeme zbytečně často užívat ukazovací zájmena

c) Neužíváme v jednom souvětí spojky *když - tak, jak - tak*.

Další kapitola s názvem *Psí vycházka*⁴⁸ se věnuje problematice sestavování osnovy.

Psí vycházka

Ludvík vůbec neměl v úmyslu jít ven. Foukal tam nepříjemný vítr a těžké černé mraky byly předzvěstí pěkného deště. Zkrátka počasí pod psa. A přece právě pes přiměl Ludvíka k pravidelné procházce. Když si Ludvík vyprosil na tatínkovi štěně, dostalo se mu varování: „Měj ale na paměti, že pes, který žije v bytě, musí chodit aspoň dvakrát denně na procházku! Já s ním chodit nehodlám - bude to na tobě. A ne aby ses za pár dní začal vykrucovat.

cv. 1. Vyznačené výrazy nahrad'te jinými tak, aby se výraz nezměnil.

cv. 2. U slohových prací usilujeme o výstižné, vhodné a bohaté vyjádření. Zamýšlíme se nad výrazy, které bychom mohli vyjádřit jinak.

cv. 3. Obohacujeme text slovy, která osoby, zvířata a věci blíže určují, např. Ludvík - malý, velký, šikovný, hodný, neukázněný, neochotný. Děti se dále snaží obohacovat text. Mají zadaná slova - Vítr, štěně, déšť, procházka.

cv. 4 Také slova, která vyjadřují děj (činnost), můžeme blíže určit. Ptejte se otázkami *kdy? Kde? Jak? se to stalo (tvar slovesa můžete změnit).*

Např. přšelo - hustě, prudce, nepřetržitě

další slova jsou - psát, štěkat, chodit, čekat, hlídat

⁴⁸ Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Rudolf Čechura, Drahomíra Dvořáková, Alter, 1996, str. 103

Autoři učebnice poukazují ve cv.5. také na to, že je třeba písemný projev opravit.
cv. 6. *Napište obsah pohádky nebo příběhu, který vás zaujal v televizním vysílání.*

- a) Sestavte osnovu.
- b) Napište koncept. Mezi řádky nechávejte místo pro úpravy textu.
- c) Upravte: slohově, pravopisně.
- d) Přepište upravený text.
- e) Nakreslete ilustraci.

Kapitola nesoucí název *Nehoda*⁴⁹ se soustředí hlavně na vypravování podle obrázkové osnovy. Žáci mají k dispozici obrázkovou osnovu a podle ní se budou snažit příběh vyprávět. Autoři k této kapitole přidali i různá slohová cvičení.

cv. 1. *Pojmenujte oba chlapce a o každém obrázku povězte několik vět.*

cv. 2. *Věty obměňujte tak, aby popis děje byl:*

- a) *stručný, obsahující pouze fakta,*
- b) *co nejpodrobnější, barvitý, s vyjádřením vašeho osobního postoje k události.*

cv. 3. *Popisujte celou událost podle obrázkové osnovy.*

cv. 4. *Napište krátkou povídku podle osnovy.*

Osnova

Úvod: (můžete si vymyslet, kdo byli chlapci, jací byli apod.)

Vlastní popis události: (podle obrázkové osnovy)

Závěr: (můžete si vymyslet, jak celou událost vnímali postižení chlapci)

Kapitola *Pravdivá příhoda z Trpaslicka*⁵⁰ se zabývá členěním textu. Žáci si zde mají osvojit hlavně úvod, stať a závěr příběhu.

⁴⁹ Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Rudolf Čechura, Drahomíra Dvořáková, Alter, 1996, str. 52

⁵⁰ Tamtéž str. 15

Otázky k učebnicovému textu:

cv. 1. Které věty byste označili jako úvod?

cv. 2. Které věty pokládáte za závěr?

cv. 3. jak byste nazvali to, co je mezi úvodem a závěrem?

cv. 4. Dokážete tuto část ještě dále rozčlenit?

cv. 5. Sestavte osnovu celého vyprávění.

Žáci mají v textu vyhledat citoslovce a pozorovat, jak se píší. učitel by měl žákům připomenout, co to citoslovce jsou, jaký je to slovní druh. V dalším úkolu, který se váže k tomuto tématu žáci napíšou slova protikladná, která vyjadřují, jaké mohou být osoby, zvířata a věci: Např. trpaslík: zlý - dobrý, vousatý - bezvousý, pravdomluvný - prolhaný. další slova, která vyjadřují, jaké mohou být osoby, jsou: boty, motocykl, radnice, město.

Kapitola *Fantastické prázdniny*⁵¹ se věnuje slohovému útvaru vypravování. Slohové cvičení by se mělo zařadit po prázdninách. Autoři se ale zadání slohové práce pokusili osvěžit. Žáci si mohou zpestřit a vylepšit své vypravování tím, že napíšou vymyšlenou příhodu nikoli skutečnou. Např. mohou napsat o vymyšlených prázdninách v Austrálii nebo na Aljašce. Autoři učebnice ale dětem nebrání v tom, aby napsaly i o skutečných fantastických prázdninách. Upozorníme žáky na to, že pokud píšeme slohovou práci, napíšeme si nejdříve **koncept**. To znamená, že si sloh napíšeme „na nečisto“. Koncept si potom několikrát přečteme a opravíme jednak podle pravidel slohových a jednak podle pravidel pravopisných.

Osnova

1. Kdy, kde a s kým jsem byl (byla)
2. Co mě tam zaujalo.
3. Jaké potíže jsme museli překonávat.
4. Co zajímavého jsme zažili.
5. Co si o tom všem teď myslím.

⁵¹ Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Rudolf Čechura, Drahomíra Dvořáková, Alter, 1996, str.7

3.2.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Jana Štroblová, Daniela Benešová, Alter, 1996

V metodických poznámkách této učebnice, autoři vymezili smysl slohových kapitol takto: „Slohová cvičení mají především rozvíjet schopnost žáků ústně i písemně sdělovat myšlenky, city a přání. Žáci se dále učí rozlišovat specifika jazykových projevů podle toho, jaký je jejich cíl a komu jsou určeny.“⁵²

Kapitola *Námět na povídku*⁵³ se věnuje vypravování. Žákům slouží článek v učebnici jako vzor pro vytvoření povídky.

Cvičení:

Pokuste se vymyslet krátkou povídku o něčem, co jste prožili nebo co byste chtěli prožít. Můžete také použít námět z četby, z televizní inscenace či z filmu a vyprávět ho trochu jinak: třeba humorně nebo si vymyslet jiný závěr apod. Dřív než začnete, odpovězte si na několik otázek:

- a) *Co mohlo předcházet, než nastala vyobrazená situace?*
- b) *Bude vaše vyprávění humorné, smutné, napínavé, nebo neukončené?*
- c) *Chtěli byste vyprávět spíš o lidech a skutecích dobrých, nebo spíš o špatných?*
- d) *Chcete psát o skutečných lidech a skutecích událostech, nebo chcete vymýšlet?*
- e) *Jaké jazykové prostředky zvolíte? Budete užívat spíš spisovný jazyk, spíš nespisovný nebo obojí?*

⁵² Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Jana Štroblová, Daniela Benešová, Alter, 1996, str. 4

⁵³ Tamtéž, str. 63

*Neopatrnost*⁵⁴ je název kapitoly, která se zabývá vytvářením osnovy k vypravování. Žáci mají za úkol po přečtení článku sestavit osnovu. Podle osnovy následně vyprávějí celý příběh svými slovy. / viz příloha č. 2 /

Úkoly:

Vysvětlete přirovnání: běžky nám připadaly jako sedmimílové boty, vzala do zaječích.

Vymýšlejte sami přirovnání:

červený jako _____

štíhlý jako _____

tvrdý jako _____

zdravý jako _____

ostrý jako _____

pomalý jako _____

sladký jako _____

studený jako _____

bílý jako _____

bledý jako _____

Vyznačená slova v úvodním článku nahradte slovy stejného nebo podobného významu (slovy souznačnými). Pokud by žáci některý výraz neuměli nahradit, autoři učebnice přikládají k úkolu nabídku slov.

Vzpomeňte si na příběh, který jste prožili, nebo si nějakou příhodu vymyslete a napište vše tak, aby vaše vyprávění zaujalo posluchače nebo čtenáře.

*Slavnostní výprava*⁵⁵

Článek se věnuje tématu Národní divadlo.

a) Rozdělte vypravování podle toho, kde se děj odehrával.

b) Všimněte si použitých sloves a hledejte k nim slovesa souznačná.

⁵⁴ Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Jana Štroblová, Daniela Benešová, Alter, str. 81

⁵⁵ Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Jana Štroblová, Daniela Benešová, Alter, 1996, str. 92

V posledním úkolu žáci sestaví vypravování o nějaké jedinečné události, kterou zažili nebo kterou by chtěli zažít. Rozmyslí si, zda příběh bude veselý, smutný nebo vyrovnaný. Zda bude o skutečných lidech a událostech nebo smyšlený.

Rusalka - vypravování⁵⁶

V této kapitole se autoři učebnice snaží rozvíjet spíše verbální komunikaci. Úvodní článek pojednává o opeře *Rusalka*. Žáci se mají vyjádřit k tomu, jaká oblast umění je jim nejbližší. Jestli navštěvují veřejnou knihovnu či literární besedy. Až v závěrečném cvičení napíší své zkušenosti, svá přání a zamyslí se nad tím, co dobrého by jim umění mohlo přinést pro další život.

3.3 Rozbor slohové části učebnic českého jazyka nakladatelství Didaktis

3.3.1 Český jazyk pro 2. ročník ZŠ - Hana Burianová, Ludmila Jízdná, Mária Tarábková, nakl. Didaktis, 2003

V této učebnici se autoři zaměřují především na rozvíjení komunikačních schopností žáka. Žáci se učí sestavovat příběh dle obrázkové osnovy např. v kapitole pohádka *O Šípkové Růžence*, *Petr stůně*. V pohádce *O neposlušných kůzlátkách* jsou žáci motivováni tím, že kůzlátka roztrhala obrázky sem a tam. Žáci očísloují obrázky tak, jak by měly jít správně za sebou. Celou pohádku potom budou vypravovat.

Výhodou těchto učebnic je skutečnost, že každá kniha je posílena o pracovní sešit. Ten je pojmenován stejně jako podtitul učebnice.

⁵⁵ Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Jana Štroblová, Daniela Benešová, Alter, 1996, str. 92

⁵⁶ Tamtéž, str. 107

3.3.2 Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Hana Burianová, Ludmila Jízdná, Petra Nováková, Vladimír Volf, nakl. Didaktis, 2004

V učebnici pro 3. ročník ZŠ je sice vytvořen prostor pro slohová cvičení, ale hlavní důraz je zde kladen na mluvnickou část. Žáci si procvičují a učí se dle osnov 3. ročníku ZŠ vyjmenovaná slova. Kapitoly, které se věnují vypravování jsou tyto: *Dokončení příběhu* a *Vyprávění podle osnovy*.

*Dokončení příběhu*⁵⁷

Haló, tady je Eliška. To jsi ty, Mluvenko? Tak já už jsem zase doma. Včera jsem přiletěla z Afriky letadlem na pražské letiště... Teď jsem zapomněla, jak se jmenuje... Abych se dostala do Brna, musela jsem...

1. Zamyslete se a pokuste se Eliščino vyprávění doplnit. Můžete říci:

- jak se jmenuje pražské letiště, kde letadlo přistálo;
- co Eliška musela udělat, aby se dostala domů do Brna;
- co cestou domů Elišku potkalo.

2. Zakončete Eliščino putování domů alespoň dvěma různými způsoby.

3. Vymyslete k vypravování nadpis.

Příběhy s neuzavřeným koncem jsou pro děti určitě velmi vhodnou motivací.

*Vyprávění podle osnovy*⁵⁸

cv. 2. Podle osnovy a obrázků vyprávějte Oldův příběh o výzkumech v Antarktidě.

Osnova

1. Příjezd do Antarktidy
2. Setkání s tučňákem
3. Olda onemocněl
4. Odlet z Antarktidy

Žákům může dělat někdy problém začátek příběhu. autoři se jim proto snaží vypomoci těmito slovy: *na začátku, nejprve, pak, potom, najednou, během, nakonec*.

⁵⁷ Český jazyk pro 3. ročník ZŠ - Hana Burianová a kol., Didaktis, 2004, str. 88

⁵⁸ Tamtéž, str. 100

3.3.3 Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Petra Grunhutová, Petra Humpolíková, Lenka Hubeňáková, Vladimír Volf, nakl. Didaktis, 2005

*Vypravování*⁵⁹

Žáci si prohlédnou obrázky a budou podle nich vyprávět, co se odehrálo na Kolumbově lodi Santa Maria.

cv. 2. Seřadte obrázky podle dějové posloupnosti, očísľujte je a řekněte, co se na každém z nich odehrává.

cv. 3. Sestavte osnovu příběhu a podle této osnovy a seřazených obrázků napište vypravování.

Je důležité připomenout žákům, že každý příběh má svůj nadpis.

cv. 5. V žádném vypravování by se neměla příliš často opakovat stejná slova. Vymyslete k těmto slovním spojením co nejvíce slov souznačných.

šplhat po stěžních, skasávat plachty, držet hlídku, spouštět kotvu, pozorovat dalekohledem, kajuty námořníků, drhnout palubu.

V další slohové kapitole s názvem *Co jsou to odstavce*⁶⁰ si žáci s učitelem vysvětlují proč členíme text na odstavce. Učebnice uvádí: „Aby vyprávění bylo přehledné, dělíme je do odstavců. V každém odstavci jsou věty, které k sobě patří. / viz příloha č. 4 /

cv. 1. seřadte obrázky podle dějové posloupnosti a vytvořte k nim krátké vyprávění. Napište ho a rozdělte do odstavců.

Ve cv. 2. žáci vytvoří k příběhu o Vinnetouovi úvod.

*Členění textu*⁶¹

V této kapitole se žáci dozvídají, jak členíme text. Autoři učebnice vysvětlují že jsou tři důležité části textu. Úvod - ten nás připravuje na vlastní vypravování. Potom následuje stať a závěr - tam vypravěč shrne své zážitky a příběh zhodnotí.

⁵⁹ Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Petra Humpolíková a kol., Didaktis, 2005, str. 18

⁶⁰ Tamtéž, str. 23

⁶¹ Tamtéž, str. 70

cv. 2. Vyprávějte podle obrázků příběh, rozdělte ho na úvod, stať a závěr. Příběh napište a nezapomeňte ho rozdělit do odstavců.

cv. 3. Vymyslete k příběhu nadpis.

*Vypravování příběhu*⁶² / viz příloha č. 3 /

V této kapitole si děti zopakují osnovu vypravování. Dále mají poskládat rozházené věty tak, jak mají jít za sebou.

Ve cv. 2. žáci zkusí napsat vyprávění, které obsahuje tyto slova: *probudit se, zahlédnout, utíkat, prodírat se, překonat, najít.*

cv. 3 Vymyslete začátek a konec tohoto vypravování.

Nela běžela pro pomoc. Těžký sníh jí podlamoval nohy, ale sebrala zbytek sil a pokračovala dál. V hlavě jí běžela jen jedna věta: „Jsem jediná, kdo může Janka zachránit!“

*Vypravování*⁶³

cv. 1. Napište do sešitu správné pořadí a pohádku vyprávějte ostatním.

1. Myslivec zachrání babičku i Karkulku
2. Karkulka nese babičce košík dobrot
3. Karkulka potká v lese vlka
4. Přichází Karkulka
5. Vlk sežral babičku
6. Vlk sežral Karkulku
7. Vlk běží za babičkou

⁶² Český jazyk pro 4. ročník ZŠ - Petra Humpolřková a kol., Didaktis, 2005, str. 79

⁶³ Tamtéž, str. 121

3.3.4 Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Martina Horáčková, Petra Hudáčková, Jaromír Košťák, Martina Kulhavá, Romana Nečasová, nakl. Didaktis, 2007

Učebnice je zpracovaná pro obor Český jazyk a literatura. Je zpracovaná podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Učebnice je ilustrovaná obrázky na způsob komiksu a je doplněna motivačními texty na CD.

cv. 1. Najděte v komiksu hranice částí příběhu: ⁶⁴ / viz příloha č. 5 /

I. Úvod: seznámení se s místem a postavami vyprávění;

II. Stať: zápletka, stupňování a vyvrcholení děje, rozuzlení;

III. Závěr.

Ke každému bodu žáci přiřadí čísla obrázků.

cv. 2. Ke každé části vypravování zapište heslovitě obsah děje. Podle takto vzniklé osnovy příběh převelyprávějte a poté jej stručně napište. Vytvořen je i prostor pro dramatizaci.

cv. 4. Sestavte společně na tabuli osnovu vypravování známé pohádky K. J. Erbena a věty vypravování napište ve správném pořadí. Vyprávění čleňte na odstavce.

V tomto cvičení si žáci opět osvojují posloupnost textu.

cv. 5. Zkuste napsat vypravování podle osnovy:

I. Úvod: Plán návštěvy

II. Stať: 1. Cesta do zoo

2. Prohlídka zoo

3. Nehoda s peněženkou

4. Spolužákův nápad

5. Záchrana peněženky

III. Závěr: Šťastný konec

⁶⁴ Český jazyk pro 5. ročník ZŠ - Martina Horáčková a kol., Didaktis, 2007, str. 16 a 17

Ve cv. 6. opraví opakující se sloveso být.

Byl jsem na táboře. Často jsme byli v lese na houbách. Bylo tam plno hub. Na oběd bylo vždycky něco dobrého. Nejlepší bylo koupání. v rybníce bylo hodně ryb. Večer byl vždycky táborák. Bylo to tam pěkné. Už aby zase bylo léto a já byl zase s kamarády u vody!

Pokud porovnáváme učebnice českého jazyka po obsahové stránce, musíme si uvědomit, že každá učebnice má své znaky, které jsou pro ni charakteristické. Například učebnice Český jazyk pro 2. - 5. ročník ZŠ **Z. Dvořákové a kol.** nakladatelství **SPN**, jsou doplněné i o metodické příručky. Tyto učebnice jsou velmi přehledné. Slohová část je oddělena od části gramatické. Dále jsou k učebnicím sestaveny pracovní sešity a Mluvnicko - pravopisný rádce.

Učebnice nakladatelství **Alter** (ČJ pro 2. - 5. ročník ZŠ) autorů **R. Čechury a D. Dvořákové** jsou sice ochuzeny o metodické listy, ale jsou v nich k dispozici karty k vystřížení, na kterých jsou základní pravidla pravopisu, jako je shoda podmětu s přísudkem, pravopis písmena „ě“, pravopis i/í, y/ý po obojetných souhláskách, časování sloves a vzory podstatných jmen. Tyto učebnice jsou velice přehledně sestaveny.

Učebnice českého jazyka pro 2. - 5. ročník ZŠ od autorů **Hany Burianové a kol., Petry Humpolíkové a kol. a Martiny Horáčkové a kol.** nakladatelství **Didaktis**, mají výhodu v tom, že každá kniha je doplněna pracovním sešitem. Žáci tedy mají více možností k procvičování probírané látky. Zvláště na malotřídní škole jsou pracovní sešity pro učitele nepostradatelné. K této řadě učebnic jsou vytvořeny také metodické příručky, které jsou dle mého názoru i dle názorů některých učitelů velmi kvalitně zpracovány. Z této řady učebnic mě nejvíce zaujaly učebnice pro 2. - 4. ročník ZŠ. Učebnice pro 5. ročník ZŠ je sice zpracovaná podle RVP ZV, ale nelíbí se mi v ní ilustrace na způsob komiksu. Také si myslím, že postrádá dostatek úkolů k procvičování dané látky. Působí na mě neuspořádaným dojmem.

4. SITUACE PÍSEMNÉHO PROJEVU ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ

Diplomová práce je zaměřena na metody a cíle nácviku vypravování na 1. stupni ZŠ. Cílem prováděného výzkumu je zjistit, na jaké úrovni je písemný projev žáka, jakou má žák slovní zásobu a jaké slohové chyby se v pracích vyskytují nejvíce.

4.1 Slohová cvičení v testu pro 3. až 5. ročník ZŠ

Cílem této kapitoly bude především uvedení a zhodnocení výsledků zadaného testu. Test byl zadáván během souvislé pedagogické praxe (11. 2. - 16. 3. 2008) žákům tří třetích tříd, třech čtvrtých tříd a třech pátých tříd na třech základních školách. Výzkumu se celkem zúčastnilo 92 dětí. 25 žáků ze třetích ročníků, 33 žáků ze čtvrtých ročníků a 34 žáků z pátých ročníků.

Zadaný test se vztahuje k problematice slohových cvičení, zkoumá, do jaké míry si žáci osvojili probrané slohové učivo.

Většina úkolů byla vybrána ze cvičebnice českého jazyka s názvem Hrajeme si s jazykem pro 3. a 4. ročník ZŠ, nakladatelství Fortuna - B. Janáčková, K. Kamiš, M. Mertinová, Praha 1993 str. 33 - 37.

Výzkumu byl proveden na školách: Základní a mateřská škola Katovice

Základní škola Volenice

Malotřídní škola ZŠ Novosedly

Zadaný text se skládá z pěti úkolů:

Čert a Káča

Božena Němcová

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal, protože se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnici bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a na zápraží stála děvčata a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí, co živa byla, ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama byla zaplatila, než navzdory tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkráte jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věru, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere.

Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu.

Úkoly k textu:

1. Pokuste se vysvětlit a napsat:

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šijí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítko z čertovy zahrádky.

2. Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla. Napište k nim slova opačného významu:

la . . má

bo . . . á

zl .

hlou . á

smut . á

ošk

3. Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho.

4. Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno. Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?

5. V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla. Co kdyby však Káča v pekle zůstala. Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala. Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek. Kdo si neví rady, může použít některá z těchto slov:

vyčistila, vyházela, probudila, kotle, líný, ospalý, plný blech, zalezlý, vypelichaný, špinavý kožich, úpěli, naříkali, kvíleli, tančili, dým, síra, Lucifer, srovnat do latě

Nejprve si žáci společně s paní učitelkou přečtou úryvek z pohádky Čert a Káča od Boženy Němcové a potom si připomenou celý děj této pohádky.

V **prvním úkolu** se žáci pokusí vysvětlit daná rčení.

Ve **druhém úkolu** žáci doplní přídavná jména a přiřadí k nim slova opačného významu.

Ve **třetím úkolu** se mají žáci zamyslet nad celým příběhem a vymyslet k němu jiný nadpis.

Ve **čtvrtém úkolu** vymyslí žáci, jak jinak by mohli zavolat na Káču.

V **pátém úkolu** se žáci pokusí vymyslet krátké vypravování. Žáci použijí v příběhu slova a slovní spojení z nabídky.

Výsledky testu

Výsledky všech pěti úkolů jsou zaznamenány v tabulkách. Každý z úkolů je hodnocen podle správnosti. U každého slovního nebo větného spojení je uveden počet správných odpovědí (S) a počet nesprávných odpovědí (N). Tento počet jsem vyjádřila jak číselně, tak i procentuálně.

úkol č. 1: Pokuste se vysvětlit a napsat obsah rčení:

3. ročník

25 žáků =100 %

	S	%	N	%
Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.	9	36	16	64
Je jako čert.	13	52	12	48
Upsal by se i čertu.	9	36	16	64
Šijí s ním všichni čerti.	13	52	12	48
Posílat někoho od čerta k ďáblu.	7	28	18	72
Je to kvítko z čertovy zahrádky.	15	60	10	40

4. ročník

33 žáků =100 %

	S	%	N	%
Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.	25	76	8	24
Je jako čert.	21	64	12	36
Upsal by se i čertu.	21	64	12	36
Šijí s ním všichni čerti.	19	58	14	42
Posílat někoho od čerta k ďáblu.	19	58	14	42
Je to kvítko z čertovy zahrádky.	19	58	14	42

5. ročník

34 žáků =100 %

	S	%	N	%
Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.	16	47	18	53
Je jako čert.	19	56	15	44
Upsal by se i čertu.	17	50	17	50
Šijí s ním všichni čerti.	28	82	6	18
Posílat někoho od čerta k ďáblu.	22	65	12	35
Je to kvítko z čertovy zahrádky.	26	76	8	24

	S	%	N	%
Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.	50	54	42	46
Je jako čert.	53	58	39	42
Upsal by se i čertu.	47	51	45	49
Šijí s ním všichni čerti.	60	65	32	35
Posílat někoho od čerta k ďáblu.	48	52	44	48
Je to kvítko z čertovy zahrádky.	60	65	32	35

Úkol č. 2:

Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla.

Napište k nim slova opačného významu.

	S	%	N	%
lakomá	19	76	6	24
hloupá	22	88	3	12
bohatá	20	80	5	20
smutná	23	92	2	8
zlá	23	92	2	8
ošklivá	23	92	2	8

	S	%	N	%
lakomá	33	100	0	0
hloupá	32	97	1	3
bohatá	33	100	0	0
smutná	33	100	0	0
zlá	33	100	0	0
ošklivá	33	100	0	0

5. ročník

34 žáků =100 %

	S	%	N	%
lakomá	34	100	0	0
hloupá	34	100	0	0
bohatá	34	100	0	0
smutná	34	100	0	0
zlá	34	100	0	0
ošklivá	32	94	2	6

3. - 5. ročník

92 žáků =100 %

	S	%	N	%
lakomá	86	93	6	7
hloupá	89	97	3	3
bohatá	86	93	6	7
smutná	90	98	2	2
zlá	90	98	2	2
ošklivá	88	96	4	4

Úkol č. 3:

Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho.

3. ročník

25 žáků =100 %

	S	%	N	%
Vymysli nadpis.	23	92	2	8

4. ročník

33 žáků =100 %

	S	%	N	%
Vymysli nadpis.	31	94	2	6

5. ročník

34 žáků =100 %

	S	%	N	%
Vymysli nadpis.	34	100	0	0

3. - 5. ročník

92 žáků =100 %

	S	%	N	%
Vymysli nadpis.	88	96	4	4

Úkol č. 4:

Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno.

Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?

3. ročník

25 žáků =100 %

	S	%	N	%
Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?	22	88	3	12

4. ročník

33 žáků =100 %

	S	%	N	%
Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?	33	100	0	0

5. ročník

34 žáků =100 %

	S	%	N	%
Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?	30	88	4	12

3. - 5. ročník

92 žáků =100 %

	S	%	N	%
Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?	85	92	7	8

Úkol č. 5:

V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla.

Co kdyby však Káča v pekle zůstala.

Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala.

Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek.

Kdo si neví rady, může použít slova z nabídky.

3. ročník

25 žáků =100 %

	S	%	N	%
Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek.	12	48	13	52

4. ročník

33 žáků =100 %

	S	%	N	%
Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek.	32	97	1	3

5. ročník

34 žáků =100 %

	S	%	N	%
Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek.	30	88	4	12

3. - 5. ročník

92 žáků =100 %

	S	%	N	%
Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek.	74	84	18	20

Možné správné řešení testu:

Čert a Káča

Božena Němcová

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal, protože se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnici bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a na zápraží stála děvčata a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí, co živa byla, ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama byla zaplatila, než navzdory tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkráte jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věřu, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere.

Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu. (*Hrajeme si s jazykem pro 3. a 4. ročník ZŠ, Fortuna - B. Janáčková, K. Kamiš, M. Mertinová, Praha 1993.*)

Úkoly k textu:

1. *Pokuste se vysvětlit a napsat:*

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šijí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítko z čertovy zahrádky.

1. Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění . = Prokážeme někomu dobrou službu a on se nám za ni špatně odmění.

2. Je jako čert. = Je zlý.

3. Upsal by se i čertu. = Člověk by udělal cokoli, jen aby za každou cenu dosáhl svého.

4. Šijí s ním všichni čerti. = Je zlobivý a neposedný.

5. Posílat někoho od čerta k ďáblu. = Posílat někoho pro radu tam, kde mu stejně nikdo neporadí.

6. Je to kvítko z čertovy zahrádky. = Je zlobivý a mazaný.

2. *Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla. Napište k nim slova opačného významu:*

lakomá - štedrá

bohatá - chudá

zlá - hodná

hloupá - chytrá

smutná - veselá

ošklivá - hezká

3. *Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho.*

Káča a čert.

Hubatá Káča.

4. *Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno. Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?*

Kačenko, Kateřino, Káťo, Kačko, Kateřinko, Katko ...

5. V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla. Co kdyby však Káča v pekle zůstala. Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala. Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek. Kdo si neví rady, může použít některá z těchto slov:

vyčistila, vyházela, probudila, kotle, líný, ospalý, plný blech, zalezlý, vypelichaný, špinavý kožich, úpěli, naříkali, kvíleli, tančili, dým, síra, Lucifer, srovnat do latě

Káča se dostala do pekla a udělala tam pěkný pořádek. Ze všeho nejdříve probudila ospalé čerty. Vyprášila jim špinavé kožichy plné blech a probudila Lucifera. Potom se rozhodla vyčistit kotle. Všude se valil hustý dým a síra. Káča vyhodila Luciferovi jeho kouzelný, vypelichaný kožich a všechny líné čerty přinutila k tanci. Čerti kvíleli, naříkali a úpěli. Káča je tam prostě srovnala do latě. Nakonec se Lucifer rozhodl, že Káču raději odnese zpět na zem.

Shrnutí:

Myslím si, že žáci tento úkol vypracovali na velice dobré úrovni. Největší potíže žákům dělala 1. úkol, ve kterém měli vysvětlit rčení. Zde obsah rčení vůbec nepochopili.

Jako příklad uvádím žáky vypracované testy v příloze diplomové práce. / viz příloha č. 6, č. 7, č. 8 /

4.2 Rozbor slohových prací žáků 4. a 5. ročníku ZŠ

Pro rozbor jsem si vybrala slohové práce na téma Můj zážitek z čerta a Mikuláše. Při hodině českého jazyka měli žáci za úkol napsat vypravování na dané téma, kterému předcházelo sestavení osnovy. Slohová práce byla zadána po 5. 12. 2007, většinou ve dnech 6. - 7. 12. 2007. Výzkum probíhal na třech školách - Základní a mateřská škola Katovice, Základní škola Volenice a Malotřídní škola Novosedly. Výzkumu se celkem zúčastnilo 68 dětí.

Příprava na hodinu

Téma: Můj zážitek z čerta a Mikuláše

(Vypravování)

Datum: 6. - 7. 12. 2007

Ročník: čtvrtý a pátý

Pomůcky: Volný papír formátu A4, sestavená vzorová osnova na tabuli.

Úvodní část: (7 min.)

Motivace: „Děti, v dnešní hodině si napíšeme vypravování na téma Můj zážitek z čerta a Mikuláše.“ Každý z vás má určitě plno zajímavých zážitků. Podělte se tedy se svými zážitky se mnou. Vaše vypravování může být z tohoto roku nebo i z minulosti.

Hlavní část: (33 min.)

Psaní vypravování.

Dětem připomenou, co je důležité při psaní vypravování. Vymyslíme společně vzorovou tříbodovou osnovu a napíšeme ji na tabuli. Žáci rozčlení text na odstavce. Žáci neměli tu možnost, připravit si vypravování doma.

Závěrečná část: (5 min.)

Žáci odevzdají své slohové práce. Učitel provede zhodnocení hodiny a poskytne dětem prostor pro vyjádření pocitu ze psaní vypravování.

4. ročník ZŠ, celkem 34 dětí

Zde se jednalo o výskyt těchto nedostatků:

Stylizační chyby

Použití nevhodného výrazu, spojení / 25 případů /

Např. Dvě tašky byly strašně moc těžké a upadly a z toho se vysypaly čokolády.

Tak šli ven a dával nám pořádné rány do vokna.

Ale my jsme byli hodní, i když jsme drobet zlobili.

Když jsme vyšli k sousedům, tak jsme si začli rozbalit tašky.

Když jsem vylezl z postele, tak jsem se zdál v pořádku.

Ale čerti, když se mě snažili praštit, ale nepodařilo se jim to.

Ksicht, nevěděli co roupama dělat, ožralý.

Řetězce vět souřadně spojených / 15 případů /

Např. A oni to vzali zkratkou a šli za nimi a vybaflí na ně a pak už šli domů a pak až příští rok. A byla přestávka a nasvačili jsme se a vyprávěli jsme si, co se nám přihodilo s čertem. Přišlo k nám deset čertů a mamka mi pomohla překonat strach a zazpívala jsem písničku a dostala jsem pytlík sladkostí a čerti šli pryč na celý rok.

Vynechání spojky ve větě / 1 případ /

Výraz užitý v kontextu ve větě navíc / 12 případů /

Např: **To** jsme zrovna měli matematiku.

Když odešli, tak se nám ulevilo a říkali jsme si o **tich** čertech.

Ti čerti byli oškliví.

Chybný slovosled / 25 případů /

Např: Zeptala jsem se mamky, jestli můžu za nimi běžat.

Čerti a andělé s Mikulášem k nám do třídy vtrhli.

A když je vylekali, tak ještě dostali od nich odměnu.

Spojení vět za užití spojovacích výrazů když - tak / 25 případů /

Např: A když je vylekali, tak ještě dostali od nich odměnu.

Souvětí je třeba nahradit větami jednoduchými / 20 případů /

Např. Pak jsme jeli k babičce a dědovi a tam jsem jim vyprávěla, jak přišli čerti, jak mě málem odnesli a jak se vrátil a jak mi říkal, jestli jsem zlobila.

Kompozice

Přeházený pořádek slov / 25 případů /

Obsahové chyby / 4 případy /

V 10 případech byl obsah stručný a strohý.

Osnova

V 9 pracích došlo k nedodržení osnovy při psaní slohové práce.

Pravopis

V této části se vyskytlo mnoho jevů. Soustředila jsem se jen na tu část pravopisu, kterou by žáci měli mít osvojenou.

Psaní i, y uprostřed slova / 11 případů /

Např. syce, bili, vysipalo, pitle, pozlobyli, vyděli

S, z, ž, š uprostřed a na konci slova / 11 případů /

Např: přez, kdyš, zaspívat, aš, uš

S, z jako předložka / 7 případů /

Např: Z čerty nejsou žerty, z Mikulášem, babička z dědou, z mamkou

Předložka spojená dohromady se slovem / 15 případů /

Např: unás, sčertem, knám, zachvíli, semnou, šla sní, zněj

Interpunkční chyby

Tečka za větou chyběla / 4 případy /

Čárka nebo kroužek nad písmenem chyběl / 13 případů /

Např: Mikulášuv, uplně, mylila, žadní, nuše, Mikulaš, řici

Háček nad písmenem chyběl / 5 případů /

Např. Vzdy, ze

Čárka ve větě, souvětí chyběla / 155 případech /

Např: Sice jsme věděly, že to jsou žáci 9. třídy ale bály jsme se.

Všichni jsme se bály ale věděly jsme že jsou to deváťáci.

Mamka mi řekla že letos přijdou čerti.

Úprava

Nečitelné písmo a nedbalá úprava se vyskytla ve 13 pracích.

Délka práce

Délka práce neodpovídala v 10 případech.

Nevydařený start

Start se dětem nevydařil ve 2 případech.

Např: Že děti byly doma a schovaly se čertům, protože se hodně bály, byly zlobivé. Jmenovaly se Pepík a Fanda. Měli veliký dům, takže se je těžce hledalo, ale oni mají extra skryše na skovky.

5. ročník ZŠ, celkem 34 dětí

Zde se jednalo o výskyt těchto nedostatků:

Stylizační chyby

Použití nevhodného výrazu, spojení / 11 případů /

Např: Ráno jsem zjistil, že jsem celý od modřin.

S dvouma čerty.

Koukala na televizi.

Utíkali jsme co můžeme, ale neutekly.

Už jsme nevěděli co roupama.

Jako obvykle byli ožralí.

U nás ve třídě zbyl jen bordel.

Řetězce vět souřadně spojených / 14 případů /

Vynechání spojky ve větě / 3 případy /

Výraz užitý v kontextu ve větě navíc / 15 případů /

Např: Vstoupili dovnitř a začali nás **ti** čerti mlátit.

My jsme jim **to** zazpívaly a čert s Mikulášem nás pochválili.

Chybný slovosled / 17 případů /

Např: Potom já jsem přinesla pár práskacích kuliček.

Jednoho dne ve škole měli chodit čerti.

Spojení vět za užití výrazů když - tak / 15 případů /

Např: A když odešli, tak po nich zůstal akorát nepořádek.

Souvětí je třeba nahradit větami jednoduchými / 21 případů /

Např: Domluvily jsme se, že jestli uvidíme čerta a budeme u našeho domu, tak se tam schováme a ztmívalo se a najednou se přihnalo spoustu dětí a říkalo, že čerti už vycházejí ze školy a my s holkami jsme se schovaly k mé kamarádce.

Kompozice

Vynechání určitých částí projevu. Například osnovy a nadpisu / 13 případů /

Přeházený pořádek slov / 17 případů /

Obsahové chyby

Věta nepatří do celku, nehodí se k tématu / 5 případů /

Stručný a strohý obsah / 5 případů /

Např: Můj zážitek byl, jak k nám přišli čerti a Mikuláš. Čerti zakopli na schodech a bouchli se hlavou o schody. Pak odešli a já jsem byl u jednoho čerta, tak mě zmlátil. Když jsem šel po silnici a čert za mnou běžel, utíkal jsem před ním. Hodili ne mě petardu a já jsem utekl.

Osnova

Ve 13 případech došlo k nedodržení osnovy při psaní slohové práce.

Pravopis

V této části se vyskytlo mnoho jevů. Opět jsem se soustředila jen na tu část pravopisu, kterou by žáci měli mít již osvojenou.

Psaní i, y uprostřed slova / 23 případů /

Např: Čerti to nebili, slišeli, Mykuláš, viběhli, vipravíme, vyděla, mislíte si, kopito

S, z, ž, š uprostřed slova a na konci slova / 12 případů /

Např: přez, uš, dospívali písničku, aš, nejbližší, když

S, z jako předložka / 7 případů /

Např: Vytáhli mě s peřiny, z Mikulášem, z paní učitelkou, ze Zuzkou

Předložka spojená dohromady se slovem / 24 případů /

Např: Unášeho domu, nanikoho, knám, vkuchyni, speřiny, skamarádkou, sním čert, začerty, unás, vranci, promě, nanohách, znás

Interpunkční chyby

Tečka za větou chyběla / 3 případy /

Čárka nebo kroužek nad písmenem chyběl / 10 případů /

Např: Žádny, tatínek povída, udychani, s Mikulašem, báli jsme se čertu

Háček nad písmenem chyběl / 17 případů /

Např: Strasně, s kostaty, at, za odmenu, křicela, Mikuláš, hodne, jenze, certi, do skoly, rekl mi

Čárka ve větě, souvětí chyběla / 146 případů /

Např: Když skončila škola šla jsem domů. najednou řekl Mikuláš čertům aby přestali zlobit a aby šli k němu.

Řekli jsme že zazpíváme Rolničky.

Úprava

Největším problémem bylo v 7 případech nečitelné písmo a nedbalá úprava.

Délka práce

Délka práce neodpovídala v 6 případech.

Nevydařený start

Start se žákům nevydařil v 6 případech.

Např: Když jsme byli ve škole a byla druhá hodina, přišlo k nám šest čertů, dva andělé a Mikuláš. Byli okolo nás a Mikuláš vyjmenovával děti, ale nikdo nešel do pytle.

Shrnutí a zhodnocení prací

Pravopis

U pravopisných nedostatků se objevilo nejvíce chyb ve psaní i, y uprostřed a na konci slova. Překvapivě chybovali více žáci pátých tříd. Často se také vyskytovaly chyby ve psaní předložek s, z. Žáci také často píší předložku dohromady se slovem.

Interpunkce

Často se chybovalo ve vynechání čárky ve větě a v souvětí. Učitel musí cvičit žáky v poznávání stavby nesložitých souvětí a ve správném kladení interpunkčních znamének. Žáci zřejmě nemají toto učivo plně osvojené, proto se v této oblasti vyskytlo tolik chyb.

Stylizace

Ve slohu jde především o tyto nedostatky. Žáci často volí nevhodné výrazy, užívají chybný slovosled a opakují stejná slova. Také vynechávají některé výrazy. Proto je třeba správnou stylizaci s dětmi trénovat. Učitel by měl také zdůraznit vybírání jazykových prostředků pro jazykové ztvárnění.

Úprava

Zde se vyskytlo nadměrné škrtnání a nečitelné písmo.

Kompozice

Žáci čtvrtých ročníků neměli s kompozicí výraznější problémy. Jednoduchou osnovu jsme sestavovali s dětmi ve třídě společně na tabuli a její dodržení jim nečinilo potíže. Většinou docházelo k vynechávání některých částí projevu.

Obsah

Chyb obsahových se žáci většinou nedopouštěli. V invenční části slohového výcviku jsou žáci zřejmě dobře připraveni. Úkoly invence jsou hlavně shromažďovat obsahový materiál k tématu a třídění obsahových prvků.

Osnova

Zde došlo k nedodržení osnovy. Žáci jedné páté třídy dokonce žádnou osnovu nevytvořili, protože ji s paní učitelkou nikdy nepsali.

Délka práce

Žáci práci často zkracovali, proto délka práce neodpovídala stanovenému rozsahu na formát A4. Rozsah práce neodpovídal hlavně ve 4. ročnících.

Hodnocení prací ve 4. a 5. ročníku:

- Práce jsem rozdělila do 4 úrovnových stupňů: 1. práce velmi zdařilé
2. práce zdařilé
 3. práce méně zdařilé
 4. práce nezdařilé

Hodnocení prací ve 4. ročníku:

1. Práce velmi zdařilé se ve výzkumu vyskytly celkem 8 krát. (24 %)
2. Prací zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 10. (29 %)
3. Prací méně zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 10. (29 %)
4. Prací nezdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 6. (18 %)

Hodnocení prací v 5. ročníku:

1. Práce velmi zdařilé se ve výzkumu vyskytly celkem 13 krát. (38 %)
2. Prací zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 13. (38 %)
3. Prací méně zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 5. (15 %)
4. Práce nezdařilé se ve výzkumu vyskytly celkem 3. (9 %)

Celkové hodnocení prací ve 4. a 5. ročníku:

1. Práce velmi zdařilé se ve výzkumu vyskytly celkem 21 krát. (31 %)
2. Prací zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 23. (34 %)
3. Prací méně zdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 15. (22 %)
4. Prací nezdařilých se ve výzkumu vyskytlo celkem 9. (13 %)

5. NÁZORY UČITELŮ NA ŠVP A RVP ZV FORMOU DOTAZNÍKU

5.1 Současné vzdělávací programy

Na 1. stupni ZŠ se zatím uplatňují čtyři vzdělávací programy: **Obecná škola** (ověřováno v praxi od školního roku 1993/94), **Základní škola** (ověřováno v praxi od školního roku 1966/67, inovován v roce 1991), **Národní škola** (ověřováno v praxi od roku 1997/98) a **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - RVP ZV** (do 1. ročníku ZŠ vstupuje ve školním roce 2007/2008).

RVP ZV má několik vzdělávacích oblastí. Vzdělávací obor Český jazyk a literatura patří spolu se vzdělávacími obory Cizí jazyk a Další cizí jazyk do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace.

Vzdělávací obsah je v rámci 1. stupně členěn na 1. období (1. - 3. ročník) a 2. období (4. - 5. ročník). RVP ZV stanovuje také očekávané výstupy. První očekávaný výstup se koná na konci 3. ročníku a je pouze orientační. Na závěr 5. ročníku jsou očekávané výstupy již závazné.

5.2 Rozbor dotazníků pro učitele ZŠ

Pro učitele zmiňovaných základních škol jsem připravila dotazníky, které zkoumají jejich názory na RVP ZV. Výzkumu se celkem zúčastnilo 32 učitelů z 1. i 2. stupně ZŠ. Musím také podotknout, že návratnost dotazníků je asi 50 %. Někteří učitelé podle jejich informací vyplňují dotazníky o RVP ZV velké množství a proto se tedy nechtěli zúčastnit mého výzkumu.

Při sestavování dotazníku jsem požádala o pomoc paní koordinátorku pro RVP ZV a ŠVP na Základní a mateřské škole Katovice. Paní koordinátorka se mnou prokonzultovala chyby a částečně mi pomohla s vhodným sestavením dotazníku a s formulací některých otázek. Dotazník obsahuje celkem 16 otázek. **Z předložených výsledků vyplývá, jaké procento učitelů spíše propaguje RVP ZV a tvorbu ŠVP a naopak jaké procento učitelů s RVP ZV spíše nesouhlasí nebo ho přímo zavrhuje.**

Výsledky zkoumání jsem zahrnula do grafu, který by měl mapovat celou situaci. Dotazník pro učitele najdete v přílohové části. / viz příloha č. 17 /

Postup při vyhodnocování výsledků:

Výsledky výzkumu jsem shrnula do tabulky, ze které jsem vytvořila graf, kde je vyhodnocen celkový názor všech zúčastněných učitelů v procentech.

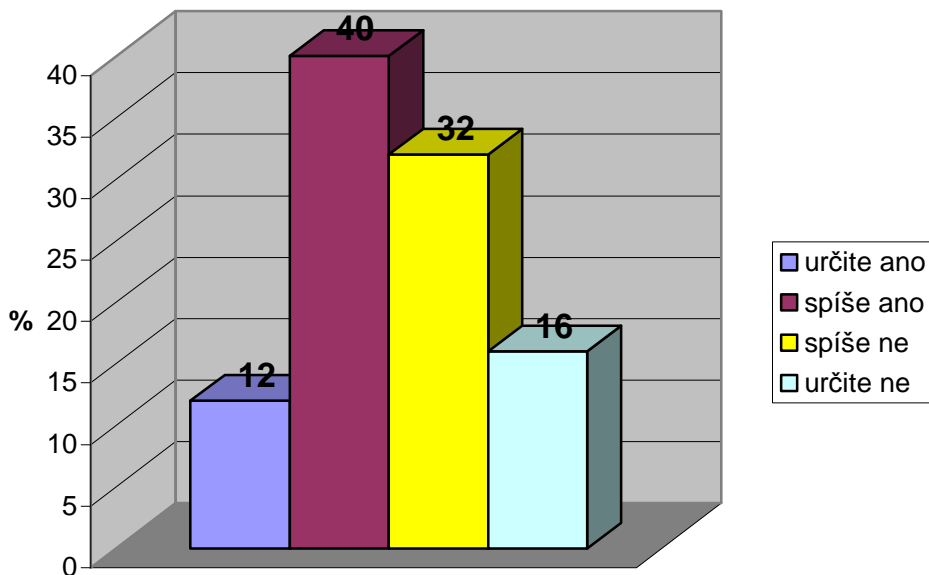
K výsledkům jsem dospěla sečtením všech odpovědí v dotazníku. Některé otázky byly předloženy tak, že odpovědi na otázku, určitě ano, souhlasily s RVP ZV a některé naopak. Proto jsem musela u otázek (č. 3, č. 6, č. 7, č. 14) odpovědi otočit, aby celkový výsledek nebyl zkreslený.

Dotazník: / viz příloha č. 17 /

č. otázky	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
určitě ano	3	1	5	1	7	2	1	0	0	11	11	8	8	1	2	0
spíše ano	19	18	12	3	9	11	3	9	15	21	17	20	16	14	18	2
spíše ne	10	14	12	16	10	19	6	15	17	0	4	4	8	12	11	8
určitě ne	0	0	3	12	6	1	22	7	1	0	0	0	1	5	1	22

	celkem odpovědí	%
určitě ano	61	12
spíše ano	207	40
spíše ne	166	32
určitě ne	81	16

Výsledky výzkumu ŠVP a RVP ZV

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá problematikou nácviiku vypravování na 1. stupni ZŠ. V konečné fázi diplomové práce bych chtěla provést celkové zhodnocení a shrnutí dílčích závěrů. Znovu bych se v krátkosti vrátila k jednotlivým kapitolám.

Po nastudování odborné literatury jsem přistoupila k teoretickému zpracování předložené problematiky nácviiku vypravování na 1. stupni ZŠ. Snažila jsem se vystihnout ryze teoretický základ nacvičování slohových prací.

Významnou částí mé práce se stala kapitola o rozborech učebnic, které jsou používány na 1. stupni ZŠ. Zjistila jsem, že se autoři učebnic ve většině případů dostatečně věnují slohovému výcviku.

Z výsledků uvedených v předposlední kapitole vyplývá, že úroveň slohových prací a slohových cvičení je velmi rozmanitá. Zdůraznila bych, že se žáci nejčastěji dopouští chyb, které plynou z nedostatečné jazykové přípravy. Pokud jsou žáci pravidelně připravováni, mohou se dočkat úspěchu při slohovém vyučování. Kvalita množství témat bývá často různorodá.

Poslední kapitolou reaguji na dnešní situaci v českém školství. Zajímalo mě totiž názor učitelů na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a názor na tvorbu Školního vzdělávacího programu. Vytvořila jsem tedy dotazník pro učitele. Z výzkumu vyplývá, že 40 % učitelů spíše souhlasí s RVP ZV a se ŠVP, 32 % učitelů spíše nesouhlasí s RVP ZV a se ŠVP, 12 % učitelů z reprezentativního vzorku se vyjádřilo, že s RVP ZV a se ŠVP určitě souhlasí a 16 % se vyjádřilo, že s RVP ZV a se ŠVP určitě nesouhlasí. Výzkum byl prováděn pouze na již zmiňovaných základních školách.

Seznam použité literatury

- Bečka, J. V. - Česká stylistika, Academia, Praha 1992
- Čechová, M. - Komunikační a slohová výchova, ISV, Praha 1998
- Čechová, M. a kol. - Současná česká stylistika, ISV nakladatelství, Praha 2003
- Čechová M., Styblík, V. - Čeština a její vyučování - didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství, SPN, Praha 1998
- David, M. - Kapitoly z didaktiky slohu na 1. stupni základní školy, JU, České Budějovice 2004
- Hubáček, J. - Didaktika slohu, SPN, Praha 1990
- Hubáček, J. - Didaktika slohu v 2. - 4. ročníku ZŠ, PF v Hradci Králové, 1981
- Hubáček, J. - Učebnice stylistiky, SPN, Praha 1987
- Hubáček, J. - vyučování slohu v 1. - 5. ročníku základní školy, SPN, Praha 1971
- Hubáček, J. - Slohová cvičení pro 2. - 5. ročník, SPN, Praha 1971
- Hubáček, J. - Slohová cvičení pro 6. - 9. ročník základní školy, SPN, Praha 1972
- Humpolíková, P. a kol. - Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, Didaktis, Brno 2005
- Chloupek, J. a kol. - Stylistika češtiny, SPN, Praha 1991
- Styblík, V. a kol. - Metodická příručka k učebnici ČJ pro 4. ročník ZŠ, SPN, a. s., Praha 1998
- Svoboda, K., - Didaktika českého jazyka a slohu, SPN, Praha 1977
- Šmejkalová, M. - Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 2. ročník základní školy, SPN, a. s., Praha 2007
- Toman, J. - Didaktika čtení a primární literární výchovy, JU, České Budějovice 2007
- MŠMT ČR, Vzdělávací program Základní škola, Fortuna, Praha 1996
- MŠMT ČR, Vzdělávací program Národní škola, SPN, Praha 1997
- MŠMT ČR, Vzdělávací program Obecná škola, Portál, Praha 1996

POUŽITÉ UČEBNICE ČESKÉHO JAZYKA

- ČJ pro 2. ročník ZŠ - Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, k., SPN, 1997
- ČJ pro 2. ročník ZŠ - Nováková, Z., Švejdová, V., nakl. Alter, 1994
- ČJ pro 2. ročník ZŠ - Burianová, H., Jízdna, L., Tarábková, M., nakl. Didaktis, 2003
- Český jazyk 2 pro základní školy - Hošnová, E. a kol. - Český jazyk 2 pro základní školy, SPN, a. s., Praha 2006
- Pracovní sešit k učebnici Český jazyk pro 2. ročník základní školy - Buriánková, M., a kol., SPN, a. s., Praha 2006
- ČJ pro 3. ročník ZŠ - Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková K., SPN, 1997
- ČJ pro 3. ročník ZŠ - Dvorský, L., Lovis, K., nakl. Alter, 1995
- ČJ pro 3. ročník ZŠ - Burianová, H., Jízdna, L., Nováková, P., Volf, V., nakl. Didaktis, 2004
- ČJ pro 4. ročník ZŠ - Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková K., SPN, 1998
- ČJ pro 4. ročník ZŠ - Čechura, R., Dvořáková, D., nakl. Alter, 1996
- ČJ pro 4. ročník ZŠ - Grunhutová, P., Humpolíková, P., Hubeňáková, Z., Volf, V., nakl. Didaktis, 2005
- ČJ pro 5. ročník ZŠ - Dvořáková, Z., a kol., SPN, a. s., Praha 1996
- ČJ pro 5. ročník ZŠ - Štroblová, J., Benešová, D., nakl. Alter, 1999
- ČJ pro 5. ročník ZŠ - Horáčková, m., Hudáčková, P., Košťák, J., Kulhavá, M., Nečasová, R., nakl. Didaktis, 2007
- Janáčková, B., Kamiš, K., Mertinová, M., - Hrajeme si s jazykem pro 3. a 4. ročník ZŠ, nakl. Fortuna, Praha 1993

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Ukázka z učebnice pro 3. ročník ZŠ, SPN, 1997

Příloha č. 2 - Ukázka z učebnice pro 5. ročník ZŠ, Alter, 1999

Příloha č. 3 - Ukázka z učebnice pro 4. ročník ZŠ, Didaktis, 2005

Příloha č. 4. - Ukázka z učebnice pro 4. ročník ZŠ, Didaktis, 2005

Příloha č. 5 - Ukázka z učebnice pro 5. ročník ZŠ, Didaktis, 2007

Příloha č. 6 - Ukázka vypracovaného testu ze 3. ročníku ZŠ

Příloha č. 7 - Ukázka vypracovaného testu ze 4. ročníku ZŠ

Příloha č. 8 - Ukázka vypracovaného testu z 5. ročníku ZŠ

Příloha č. 9 - Ukázka velmi zdařilé práce ze 4. ročníku ZŠ

Příloha č. 10 - Ukázka zdařilé práce ze 4. ročníku ZŠ

Příloha č. 11 - Ukázka méně zdařilé práce ze 4. ročníku ZŠ

Příloha č. 12 - Ukázka nezdařilé práce ze 4. ročníku ZŠ

Příloha č. 13 - Ukázka velmi zdařilé práce z 5. ročníku ZŠ

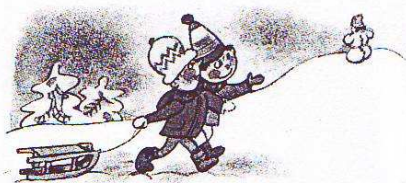
Příloha č. 14 - Ukázka zdařilé práce z 5. ročníku ZŠ

Příloha č. 15 - Ukázka méně zdařilé práce z 5. ročníku ZŠ

Příloha č. 16 - Ukázka nezdařilé práce z 5. ročníku ZŠ

příloha č. 17 - Dotazník pro učitele

6. SNĚHULÁK

1. *Vymyslete ke kreslenému příběhu vhodný nadpis. Ke každému obrázku navrhněte bod osnovy. Nejvhodnější návrhy napište na tabuli.*
2. *Vypravujte podle obrázků a podle osnovy. Použijte některá následující slova.*

Podst. jména

děti
kopec
vrcholek
sníh
led
sáňky
mráz
sněhulák

Slovesa

jet
sjíždět
táhnout
uhánět
najat
narazit
upadnout
ujíždět

Příd. jména

zasněžený
vysoký
silný
tvrdý
velký
dřevěný
bílý
nešťastný

SLOHOVÁ CVIČENÍ - osnova vypravování

NEOPATRNOST

O naší rodině každý ví, že běháme rádi na běžkách. Letos byla zima opravdu **štedrá** na sních. Ze sídliště **vedla** stopa do polí a běžky nám připadaly jako sedmimílové boty. A jednou v sobotu se to stalo. **Svištěli** jsme proti větru, vtom se ozvalo zakňučení. Ve sněhu **opodál** leželo zvířátko. Maminka **varovala**, že by to mohla být liška, ale byl to pes. Vrčel spíš **bázlivě než nepřátelsky**. Táta ho **popadl a zjistil**, že pes je **běžová pudlička**, sice malá, zato těžká. Ze všech stran se na její **kadeřavou srst nalepily** sněhové koule, takže ji táhly k zemi a ona už **nemohla** dál. Náš jezevčík Pírko, kterého jsme do hlubokého sněhu z opatrnosti nevzali, ji doma přivítal s **nadšením**. Bohužel **bylo jasné**, že psí holčičku si ke psu nechat nemůžeme, že ji jen **poskytneme** přístřeší, než se o ni někdo přihlásí. Po dvou dnech pak sních **roztál** a milá pudlička **vzala do zaječích**. **Strachovali jsme se** o ni až do jara, kdy jsme se **vydali** s tátou stejným směrem jako v zimě. Teď šel s námi i Pírko a pole už nebylo bílé, ale zelené. A najednou **kde se vzala, tu se vzala** - seděla nám u nohou s hlavou **šibalsky** na stranu. **Vzápětí dorazil** její pán a my jsme se dověděli, jak to tenkrát všechno bylo. **Hnal se** na běžkách a fenka Julinka za ním. Když si všiml, že **odpadla**, neměl už čas jít pro ni zpět. Jen **doufal**, že se vrátí domů sama. Dva dny se o ni bál, ale ona se **bohudík** opravdu vrátila. Na závěr vyslovil můj táta naději, že **příště** snad bude Julinčin páníček odpovědnější.

- Článek pěkně přečtete.
- Sestavte osnovu vyprávění.
- Podle osnovy vyprávějte celý příběh svými slovy.
- Vysvětlete přirovnání: běžky nám připadaly jako sedmimílové boty, vzala do zaječích.
- Vymýšlejte sami přirovnání:

červený jako _____	pomalý jako _____
štíhlý jako _____	sladký jako _____
tvrdý jako _____	studený jako _____
zdravý jako _____	bílý jako _____
ostrý jako _____	bledý jako _____

- Vyznačená slova v úvodním článku nahraďte slovy stejného nebo podobného významu (slovy souznačnými). Pokud některý výraz nahradit neumíte, vyhledejte souznačné výrazy v nabídce slov.

Bohatá, šla, zdály se, došlo k tomu, běželi, o kus dál, upozorňovala, ustrašeně, nebezpečně, vzal do náručí, viděl, světle hnědá, kudrnatou, nachytali, nebyla v stavu jít, radostí, jsme viděli, nabídneme, sešel, utekla, obávali se, šli, byl, to bylo překvapení, koketně, hned nato, uháněl, zůstala pozadu, měl strach, naštěstí, vyjádřil, v budoucnu.

- Vzpomeňte si na příběh, který jste prožili, nebo si nějakou příhodu vymyslete a napište vše tak, aby vaše vyprávění zaujalo posluchače nebo čtenáře.

obě.
jvíce
é

Vyprávování někde začne, odehraje se v něm něco napínavého a zajímavého, záhada se rozuzlí a musí také nějak skončit...

Osnova vyprávování:

1. Úvod
2. Zápětka
3. Vyvrcholení děje
4. Rozuzlení
5. Závěr

1. Někteří lidé si píší deník. Mluvenka našla jednu jeho vytrženou stránku, ale něco se jí na ní nezdálo. Poskládejte věty tak, jak mají jít za sebou.
*Museli jsme přejít po úzké lávce na druhou stranu.
 Najednou Tom křikl: „Drž se!“ a rychle mi podal ruku.
 Ufff! Zvládl jsem to!
 Na výpravu za pokladem vyrazil celý náš oddíl.
 Teď byla řada na mně, měl jsem hrozný strach, který mi svazoval nohy.
 Šli jsme podle mapy, všechno probíhalo hladce, ale pak jsme se dostali k řece.
 Áá, už se nakláním, už jsem skoro tam!*

Všem se to už podařilo.

Nela běžela pro pomoc.

Těžký sníh jí podlamoval nohy, ale sebrala zbytek sil a pokračovala dál.

V hlavě jí běžela jen jedna věta: „Jsem jediná, kdo může Janka zachránit!“

2. Možná si řeknete, že vymyslet příběh není zase tak těžké. Zkuste tedy napsat vyprávění, ale pozor, musí obsahovat tato slovesa:
probudit se, zahlédnout, utíkat, prodírat se, překonat, najít.

3. Aleš mi vyprávěl napínavý příběh, ale zapamatovala jsem si jen tento kousek. Vymyslete začátek a konec tohoto vyprávování.

Nela běžela pro pomoc. Těžký sníh jí podlamoval nohy, ale sebrala zbytek sil a pokračovala dál. V hlavě jí běžela jen jedna věta: „Jsem jediná, kdo může Janka zachránit!“

4. Ve snech se můžeme dostat do nejpodivnějších světů. Napište vyprávění o tom, co byste dělali, kdybyste se dostali do země obrů a nebyli větší než mravenci.

VYPRÁVOVÁNÍ

lenka se šla poradit do místních novin, jak správně psát články a hlavní příběhy. Usměvavý šéfredaktor jí řekl: „Pokud chceš vyprávět dobrý příběh, musíš si ho předem promyslet. K tomu slouží osnova textu, kde si vyznačíš jeho jednotlivé části. Každý příběh by měl mít určité úvod, zápletku a na konci také její vyřešení. Jinak by vyprávění posluchače nebavilo. A nezapomeň na přímou řeč! To jakékoliv vyprávování vždycky ožíví! „Děkuji za radu, budu se jí řídit!“ slíbila Lenka.

1. Najděte v komiksu hranice částí příběhu:
 - I. Úvod: seznámení se s místem a postavami vyprávění;
 - II. Stat: zápleтка, stupňování a vyvrcholení děje, rozuzlení;
 - III. Závěr.

Ke každému bodu přiřaďte čísla obrázků.
2. Ke každé části vyprávování zapíše heslovitě obsah děje. Podle takto vzniklé osnovy příběh převyprávějte a poté jej stručně napíšte.
3. Rozdělte si úlohy a příběh zdramatizujte. Které role budete potřebovat?

VYPRÁVOVÁNÍ

Sestavte společně na tabuli osnovu vyprávování známé pohádky K. J. Erbena a věty vyprávování napíšte ve správném pořadí. Vyprávění čtené na odstavce.

Najednou se tu odněkud vzala stará žena a prosila o kousek chleba.
V jedné vsi byla jedna chudá vdova a měla jednu dceru.
Když měla hrnek plný jahod, vydala si ze zástěry chléb a začala obědhat.
Sedláci se museli kaši domít prokousat.
Dívka jí dala celý svůj oběd.
Kaše jim velmi chutnala.
Druhý den šla dívka na trh s vejci.
Kaše se brzy valila vesnicí.
Doma matka s dcerou hned hrneček vyzkoušely.
Jednou v létě se stará trochu rozemohla a mladá musela sama do lesa na jahody.
Starěnka poděkovala a dala dřenice kouzelný hrneček.
Poručila hrníčku, aby vařil kaši.
Mladá se vrátila a křikla na hrneček, aby už nevařil.
Prozradila jí kouzelnou formuli a zmizela.
Matka se jí nemohla dočkat.
Jadla, ale zapomněla, co má říct, aby hrneček přestal vařit.

4. Zkuste napsat vyprávování podle osnovy:
 - I. Úvod: *Plán náššířný zoo*
 - II. Stat:
 - 1. *Cesta do zoo*
 - 2. *Prohlídka zoo*
 - 3. *Nehoda s peněženkou*
 - 4. *Spolužákův nápad*
 - 5. *Zachránna peněženko*
 - III. Závěr: *Šťastný konec*
5. Toto vyprávování se Alešovi bráškoví vůbec nepovedlo. Pomůžete mu opravit alespoň opakující se sloveso být?

Byl jsem na táboře. Často jsme byli v lese na houbačích. Bylo tam plno hub. Na oběd bylo vždycky něco dobrého. Nejlepší bylo koupání. V rybniče bylo hodně ryb. Večer byl vždycky táborák. Bylo to tam pěkné. Už aby zase bylo léto a já byl zase s kamarády u vody!
6. Poslechněte si nahrávku „Jeden obyčejný školní den“. Uhadněte, kdo je vyprávěčem tohoto příběhu?
7. Zvolte si také nějakého „podivného“ vyprávěče, jako je tomu v nahrávce, a napíšte podobný text. Texty si navzájem přečtete. Poznají vaši spolužáci vyprávěče?

VYPRÁVOVÁNÍ

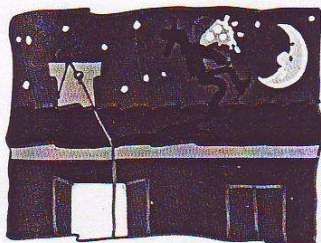
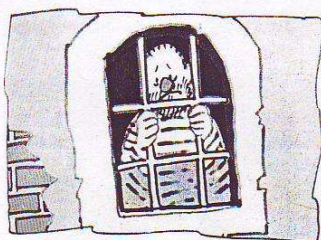
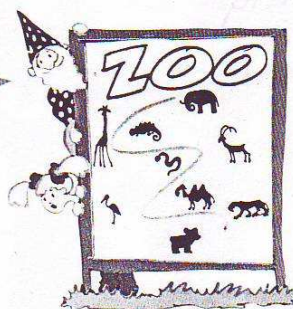
Jak psát příběh

Poutavost vyprávování zvyšuje užívání přímé řeči, krátkých vět, citoslovců, hovorových výrazů a střídání slovesných časů (minulého a přítomného).

Vyprávování je slohový útvar seznamující s nějakým příběhem nebo dějem, přičemž jedna událost je příčinou druhé. S vyprávováním se setkáváme také např. v povídkách, románech nebo pohádkách.

Aby vyprávění bylo přehledné, dělíme je do odstavců. V každém odstavci jsou věty, které k sobě patří.

Je to jako v zoologické zahradě. V jednom výběhu také nenajdete pohromadě lvy s antilopami, tučňáky a tuleni.

1. Určitě jste si všimli tři obrázků nalevo. Seřad'te je podle dějové posloupnosti a vytvořte k nim krátké vyprávění. Napište ho a rozdělte do odstavců.
2. Znáte příběhy o indiánském náčelníkovi Vinnetouovi? Řekněte, kde by podle vás měly být odstavce, a vytvořte k tomuto vyprávění úvod (jak se Vinnetou dostal do zajetí).

Plížil jsem se neslyšně spadáným listím k babyce, k níž byl připoután můj bratr Vinnetou - nejslavnější indiánský náčelník. Komančové obklopili tábor hlídkami, takže jsem musel být tichý jako netopýr a neslyšný jako slepýš. Zpytavě jsem se rozhlédl kolem. Všude byl klid. Vytasil jsem nůž, několika hbitými řezy zbavil Vinnetoua pout a běžel k místu, kde za stádem indiánských kobyly stáli naši hřebci. Vinnetou za mnou. Zablýskly výstřely, zahvízдалy šípy, ale já a můj bratr jsme již byli v sedlech a uháněli širou prérií.

3. Víte, kdo příběhy o Vinnetouovi napsal? Nahlédněte do knih nebo na internet a zjistěte to. Pokuste se říct, jaký Vinnetou byl a proti čemu nebo komu ve svých dobrodružstvích bojoval.

Čert a Káča

Božena Němcová

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal, protože se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnici bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a na zápraží stála děvčata a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí, co živa byla, ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama byla zaplatila, než navzdory tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkrát jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věru, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere.

Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu.

Úkoly k textu:

1. Pokuste se vysvětlit a napsat:

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šíjí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítko z čertovy zahrádky.

1. = je ra ho líve odměn než si myslél +
2. = klj +
3. = že ho nikdo nemá rád, tak že se upsal ho +
6. = že je divoký +
4. = že je divoký +
5. = že je sám +

6

Heamiv
3.11.

2. Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla. Napište k nim slova opačného významu:

la ~~hlouhá~~ *hlodá* + bo ~~hala~~ *chudá* + ~~zla~~ *hodná* +
hlouhá *chudá* + smutná *veselá* + ošk *veselá* *hezká* +

3. Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho.

Hala Káča + ①

4. Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno. Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?

Kateřina, Blachna, Blavěnka, Klavě + ①

5. V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla. Co kdyby však Káča v pekle zůstala. Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala. Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek. Kdo si neví rady, může použít některá z těchto slov:

vyčistila, vyházela, probudila, kotle, líný, ospalý, plný blech, zalezlý, vypelichaný, špinavý kožich, úpěli, nařikali, kvíleli, tančili, dým, síra, Lucifer, srovnat do latě
vyčistila jim kotle. Probudila je do latě, úpěli, kvíleli, nařikali, tančili. Lucifera a probudila všechny čerby a srovnala je do latě. Vyházela všechny líné čerby. Rozdělala ošklivé kotle, ale jí nebyla ráma.

+ ①

Kapková
4. tř.

Čert a Káča

Božena Němcová

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal, protože se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnici bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a na zápraží stála děvčata a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí, co živa byla, ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama byla zaplatila, než navzdory tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkrát jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věru, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere.

Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu.

Úkoly k textu:

1. Pokuste se vysvětlit a napsat:

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šijí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítka z čertovy zahrádky.

- 1) Když někomu pomáháš, ale se ti odmění. +
- 2) Je spinavý a zlý. 3) Udělá cokoli, aby dosáhl svého. +
- 4) Je pohyblivý, slobitivý a neklidný. +
- 5) Posílá ho od zlého k zléjšímu. +
- 6) Děť je zlé a slobitivé. +

6

2. Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla. Napište k nim slova opačného významu:

la k o má × štědrá + bohatá × chudá + zlá × hodná +
hloupá × chytrá + smutná × veselá + ošklivá × hezká +

3. Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho. (6)

Jak Káča byla zlá jako čert.

+ (1)

4. Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno. Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?

Káčeno!
Káčo!

+ (1)

5. V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla. Co kdyby však Káča v pekle zůstala. Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala. Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek. Kdo si neví rady, může použít některá z těchto slov:

vyčistila, vyházela, probudila, kotle, líný, ospalý, plný blech, zalezlý, vypelichaný, špinavý kožich, úpěli, naříkali, kvíleli, tančili, dým, síra, Lucifer, srovnat do latě

Káča v tom pekle by čerty pěkně srovnala a to se Lucifer divil. Časem se náma čerty probudila a když nechtěli vyprošit, kožich. Čerti nařikli, protože (protože) byli celý vypelichaní. Lucifer přišel ke Káči a říká: "Káčo!". Nedopověděl. A nic jiného neřekl. "Už mlč!" vykřikla. Lucifer se hkl. "Už mlčím, už mlčím." A mlčel. Všichni mlčeli. V pekle nastalo ticho. A pak se ozvalo: "Káčó!!!"
A potom to skonča.

+

Čert a Káča

Božena Němcová

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal, protože se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnici bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a na zápraží stála děvčata a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí, co živa byla, ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama byla zaplatila, než navzdory tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkrát jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věru, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere.

Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu.

Úkoly k textu:

1. Pokuste se vysvětlit a napsat:

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šijí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítiko z čertovy zahrádky.

1. Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění. Je jako čert. Upsal by se i čertu. Šijí s ním všichni čerti. Posílat někoho od čerta k ďáblu. Je to kvítiko z čertovy zahrádky.
2. Je slyš. +
3. Zacoboliv homuboliv. +
4. Je neabeda. +
5. Je ho ještě hoší +
6. Zloby +

6

2. Vybraná přídavná jména vyjadřují, jaké vlastnosti Káča měla. Napište k nim slova opačného významu:

la kó má = *šťastná* + bo pθt á = *chudá* + zlá = *hodná* +
 hloupá = *chytrá* + smutná = *veselá* + oškřívá = *hezká* +

3. Pohádka by mohla mít také jiný název. Zamyslete se nad celým dějem pohádky a vymyslete jiný nadpis a napište ho.

*O baboře Káče,
 která se do pekla dostala.* + ①

4. Každá pohádková postava, každý člověk má nějaké jméno. Jak bychom mohli na Káču jinak zavolat?

Kočka, Kačka, Kočičko, Kočičko, Kočko + ①

5. V pohádce ovčák vysvobodí Káču z pekla. Co kdyby však Káča v pekle zůstala. Ta by tam ty pekelníky svou rázností pěkně srovnala. Zkuste vyprávět, jaký udělala Káča v pekle pořádek. Kdo si neví rady, může použít některá z těchto slov:

vyčistila, vyházela, probudila, kotle, líný, ospalý, plný blech, zalezlý, vypelichaný, špinavý kožich, úpěli, nařikali, kvíleli, tančili, dým, síra, Lucifer, srovnat do latě

*Káča čerty plný blech vyházela na jednu
 horadu a ~~se~~ začala jim sam dělat
 pořádek. Čerti ve špinavých kožichách ^{se} museli
 se koupat, protože Káča jim nic ne^dopustila.
 Ale čertům se to nelíbilo a proboušovali
 se s Luciferem, který máitím sáčil jako
 drakobom. Proto se rozhodly, že Káču z
 pekla odnesli spášky na sem.* +

Můj příběh o čertu a Mikuláši

Osnova: I. Úvod

II. Čertův nájezd na čerta a Mikuláše a anděla

III. Závěr

Pátého prosince jsem čekal na čerty. První hodinu jsem měl angličtinu a v hodině angličtiny ^{čertův} bouřkal hostáček na dveře. Cožom bylo sicho a moje spolužáky, které seděly na mnou se hodně láli. Za chvíli ^{čertův} našel na dveře naše paní učitelka spolužáky, které seděly na mnou, vlezly pod stůl a zanedlouho skončila hodina.

Teď chvilu začala hodina. Druhou hodinu jsme měli matematiku, ani jsme si nesedli a čerti začali bouřkat hostáček na dveře a dveře se najednou vypráskaly ~~do~~ na partu, Mikuláš řekl čertům, aby by dveře nasadili zpátky do partu. Čerti dveře nasadili zpátky do partu a mlkli se do bídy a mlátili do lavic až se v jejich hosták kouřilo.

Mikuláš volal čerty a anděl nás posíl, ať napíšeme nějakou písničku nebo básničku ^{zorničku} a my jsme začali psát písničku.

Pak jsme přestali a anděl nás rozdali křepinky.

Mikuláš řekl čertům, ať nás ještě ^{posílá} a odešli.

Šonečtě nás už nechají ale přišli na budou další čerti. Další budou šťastlivější. Nakonec jsme se celá třída ^{tu} s paní učitelkou dívali na pohádku o čerty mezi sebou.

5. prosince

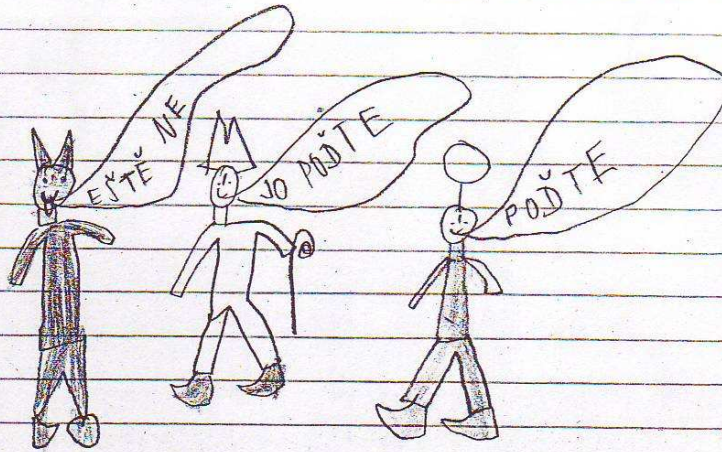
David Kriváček 5. tř.
4. tř.

Můj příběh o čertu a Mikuláši

Číslo 1

- 1 Popis prostředí, situace
- 2 Popis průběhu
- 3 Jak to všechno dopadlo

^{moje} Dědyň mě byly 3 roby tak jsem se schoval pod postel. Ale čerti mě našly, ~~roby~~ mě ven a tam jsem dostal. Dědyň jsem dostal, tak jsme šli spát a potom tam švihali proutky. A dostali jsme dárky. Čerti se nás ptali, jak mají jít, my jsme řekli, že bedlíkem. Tak šli ven a ~~dával nám~~ ^{naše} pořadně rány do ^{okna}. Mamma je rosta na skleničku, ja jeden čert tam volal jako lilek. A Mikuláš šel na námě. A dal nám ještě ouško. Potom přišel děda a dal si čertův šaty skleničku, a potom šli k bedlíkem.

Můj zážitek

čerta a Mikuláše
(vyprávění)

Osnova: I. Příchod čerta, anděla a Mikuláše
II. Poskání přátel
III. Spívání koled

Jednoho dne 5. prosince byl Mikuláš. Mám ho moc ráda.

Vždy přijde čert, anděl a Mikuláš. Čerta se bo-
hu bojím, ale nebřeším. Dnes přijde s kamarádky
mi ven. Moc se těším. Najednou zazvonil zvonek
tla jsem otevřít. Za dveřmi stály má kamarádky
Míša, Markéta, Veronika a Tereza. Míša se mě ptal
„přijdeš sedy ven?“. Okamžitě jsem odpověděla „jistě,
já jdu“. Běžela jsem se obléknout, a vyrazili jsme.

Hned jak jsme vyšli, v dalece jsme viděli tři
ostavy. Nemohli jsme je rozemnat, protože byla tma.
Když jsme k nim blíž, najednou jsme poznali, že to byli
čerti. Hned jsme utekli, protože jsme měli strach.
Zastavivili jsme, protože před námi stáli čert, anděl
a Mikuláš. Anděl měl krásné šaty a křídla, v
ruce držel košík se sladkostmi.

Čert nám řekl: „Jestli nezaspíváte písničku, tak

vás seřezá!" A mi^{jsme} se velmi leklá. Domluveli jsme
se jakou písničku tedy zazpíváme. Řekli jsme,
že zazpíváme Rolničky. Moc je jim to líbilo.

1

Můj náčítěk
z čísta a Mikuláš
(vyprávění)

osoba: I. Jak jsme ubíhaly před čístem.

II. Jak nás chytili číste.

oni tak dít

III. Číste šly zase do paneláku. A my jsme si schůzy bavěly jelisa.

Když chodil číste a Mikuláš, sah jsem šla s kamarádkami ven. A
máječkou když jsme vyšli sah máječkou na nás vyšli číste, sah
jeme začaly ubíkat. Na laudu chvilku jeme čekali, protože jsme si
myslely, že čísť se rohem, ale po chvilce jeme se tam šly laudu, ale
nikdo tam nebyl sah jsme vyšli na ulici a tam nikdo ani u šly
nikdo. A máječkou jeme viděly že jsou v paneláku. Tak jeme si řekli,
že je to čísť vypravujeme, ale šly je vyjít na ulici. ale po chvilce na
vyšli s paneláku a máječkou jeme ubíhaly ke domu naš.

My jeme jim ubíhaly a ubíhaly, ale stejně nás mechly.
ale po šly jeme šly a máječkou nás chytili a dali nám přes radel
hořáčkou.

ale tak jeme jim ubíhaly zase. ale tak šly zase do paneláku
a zase si šly sedli. naš so stejně našvala, sah jeme jim řekli,
proč šly šly a oni praco čekáme, ani vyšou šly osobně. Tak
jeme šly už domu ale laudu zase měla asi sah šly nebo chť
jelisa. a so je vše.

Jan Lomco 5. 11.

příloha č. 15

Naš zážitek s čertem a Mikulášem

Osoba: I. Mikuláš a čerti ve škole

II. Čerti

III. nepřídelek a úleva

Jednou ve středu 5. prosince k nám do školy přišli čerti, andělé a Mikuláš. A kdysi jsme uslyšeli zvonek, pak zabušili na dveře a šli do třídy a Mikuláš s anděly rozpírali.

Balíčkem ale Mikuláš řekl čertům, aby už toho nechali a my jsme mu měli rozpírat nějakou písničku. A pak se pak stalo. Ale čerti začali rozpírat, Holmičky, a kdysi jsme dostali, pak čerti odešli. "Příští rok přijdeme znovu."

A kdysi odešli, pak tam spíchal nějaký nepřídelek a my jsme si spíchal museli že uklízet, ale kdysi odešli, pak ještě andělé zavazovali na zvonček a my byli rádi že už jsou pryč.

3

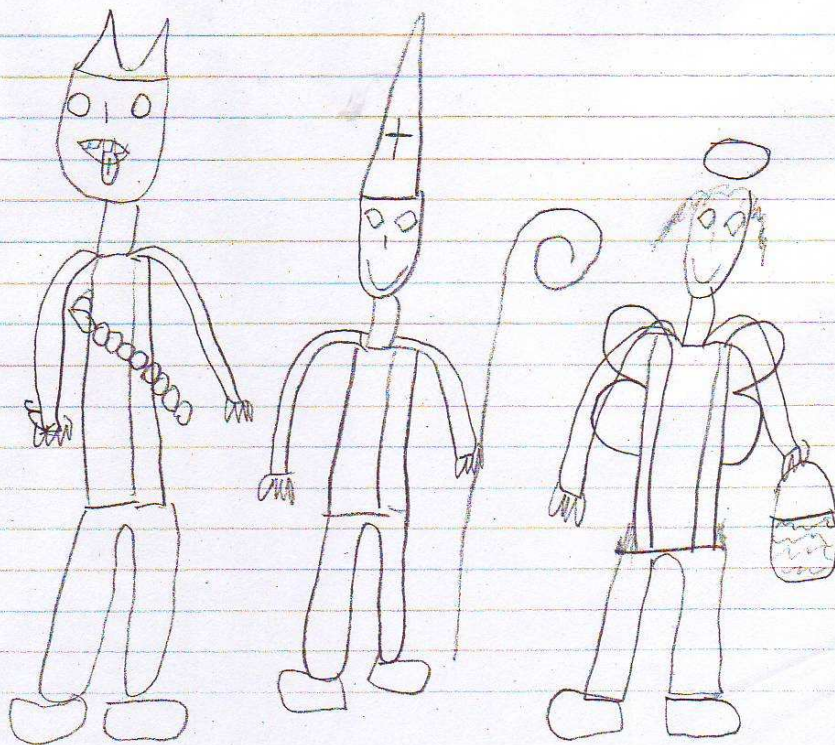
Můj ročník na čerla a Mikuláši

Dnes je Mikulášská nadílka. Všichni se bojí a jeden
bláh hlá. a pak všichni přišli všichni všude okolo. a
jme na basně, Kelly Breiel a strachovaly se. Pak přišla
má má, má a má a jsem básně. Dále jede na mysl
jede přímo do Chroubce, jede rychle tam a spalek napálie
w do okružky ald. to samé šel jistě a Verby. Pak nám
anděle dáváli dobrotu. a tam byl šesť, šesť a arasidy.
ald - doviděli se, že tři byly chlebi. a klob jim dali. Dále
k nám šel. Lidem přišel a nám učitelka jim dala dobrotu.

Dvo budoucí nám učitelka Snajbrova nabredila
napsal štaci Verby. 5. října

Knora ?

nedbale !

Dotazník pro učitele, který zkoumá jejich názory na RVP ZV a ŠVP

1. Je podle vás RVP ZV srozumitelný?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

2. Je podle vás RVP ZV kvalitní?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

3. Myslíte si, že školy byly dostatečně informovány o RVP ZV a o ŠVP?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

4. Myslíte si, že rodiče dětí mají dostatečné informace o RVP ZV?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

5. Myslíte si, že byla potřeba reforma českého školství?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

6. Myslíte si, že obsah ŠVP je příliš rozsáhlý?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

7. Myslíte si, že by mělo vzniknout více vzorových ŠVP, ze kterých by si školy mohly vybírat?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

8. Je podle vás tvorba ŠVP přínosem pro školní vzdělávání?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

9. Přijali učitelé ŠVP jako potřebný dlouhodobý program?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

10. Respektují učitelé individuální možnosti a potřeby žáků?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

PŘÍLOHA Č. 17

11. Používají učitelé nové metody a formy výuky?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

12. Je začleněno do ŠVP projektové vyučování?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

13. Začleňují učitelé do výuky sebehodnocení žáků?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

14. Zlepšily se možnosti dalšího vzdělávání učitelů?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

15. Jsou žáci lépe motivováni k učení a ochotě se dále vzdělávat?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne

16. Myslíte si, že v budoucnu budou nutné úpravy RVP ZV?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne d) určitě ne